

NAPAD VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE NA ORAŠKO PODRUČJE: OPERACIJA „PLAMEN 95“¹

Tado ORŠOLIĆ

Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru
Zadar, Hrvatska

UDK: 341.32(497.6-3 Posavina)“1992/1995“

DOI: <http://doi.org/10.21857/yrvgtkvx9>

Izvorni znanstveni rad

Prihvaćeno: 6. travnja 2017.

Rat u Bosanskoj Posavini nakon 6. listopada 1992. i pada njezina većeg dijela imao je svoj epilog u obrani preostalog slobodnog dijela na oraško-šamačko-domaljevačkom području. U razdoblju od 5. svibnja do 12. lipnja 1995. Vojska Republike Srpske izvodila je vrlo jake napade na tom području. VRS je vojnu operaciju nazvala „Plamen 95“, a hrvatska strana „Osveta“. Snage Hrvatskog vijeća obrane na Zbornom području Orašje uspješno su zaustavile snage VRS-a i pri tom im nanijele gubitke u živoj sili i tehnici. U radu se temeljem raznih hrvatskih arhivskih izvora i izjava sudionika nastoji prikazati obrana jedinog preostalog područja Bosanske Posavine između tzv. koridora i rijeke Save.

Ključne riječi: Bosanska Posavina, Zborno područje Orašje, operacija „Plamen 95“, 106. domobranska pukovnija, svibanj 1995.

STANJE NA ORAŠKOM BOJIŠTU OD 1992. DO SVIBNJA 1995.

Početak srpske agresije i obrambeni Domovinski rat u Republici Hrvatskoj se do kraja 1991. razvio u svom punom opsegu. Uviđajući realnu mogućnosti izbijanja rata i u Bosni i Hercegovini (BiH), s obzirom na sve izraženije srpske namjere, političko vodstvo hrvatskog naroda smatralo je nužnim povesti odlučniju politiku i u BiH organiziraju teritorijalno-samoupravne Hrvatske zajednice koje su imale i obrambeno-zaštitničke ulogu, odnosno zaštitu hrvatskih etničkih prostora. Političko vodstvo Hrvata u Bosanskoj Posavini (BP) 12. studenog 1991. osniva Hrvatsku zajednicu (HZ) Bosanska Posavina (prva Hrvatska zajednica u BiH), a zatim je 18. studenoga 1991. osnovana i HZ Herceg Bosna (HB).² Varljivi mir vladao je u BiH i bilo je samo pitanje trenutka kada

¹ Hrvatska strana je operaciju „Plamen 95“ nazvala „Osveta“ i taj sinonim koristio se kod službenih dopisa na hrvatskoj strani i Hrvatskog vijeća obrane (HVO).

² Dragan LUKAČ, *Ratni zločini u Bosanskoj Posavini: (1992. – 1995.)*, Zagreb 1997., 1. 1. Bosanska Posavina – prostor i ljudi (Sastav stanovništva u Bosanskoj Posavini), Zagreb, 1997., posjećeno 4. 2. 2016., <http://www.hic.hr/books/lukac/dio101.htm#bp>; Domagoj KNEŽEVIĆ, Politika Hrvatske demokratske zajednice Bosne i Hercegovine od osamostaljenja Republike Hrvatske do međunarodnoga priznanja Bosne i Hercegovine (listopad 1991. – travanj 1992.), *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 48, br. 1, Zagreb, 2016., 33 – 66; Saša MRDULJAŠ, Prostorno-demografsko

će se rat iz Hrvatske prenijeti i na prostore BiH. „Uvjeti“ za početak agresije na BiH stekli su se početkom 1992. kada su stranački predstavnici srpskog naroda proglasili 9. siječnja 1992. Srpsku Republiku BiH, koja se od 12. kolovoza 1992. zove Republika Srpska.³ Nekoliko dana nakon referenduma za neovisnost BiH (od 29. veljače do 1. ožujka), već 3. ožujka 1992. započinje napad naoružanog domaćeg srpskog stanovništva, paravojnih formacija „Arkanovaca“ i rezervista Jugoslavenske narodne armije (JNA) na Bosanski Brod s ciljem ovladavanja centra grada i mosta prema Slavanskom Brodu.⁴

Ubrzo nakon napada na Bosanski Brod započinje otvorena agresija srpskih snaga i JNA na ostala mjesta u BP-u. Tih dana srpske snage topništvom su napale i Slavonski Brod (28. i 29. veljače 1992. ispaljene su četiri topničke granate na Slavonski Brod⁵). Zbog svega toga odlučeno je da vođenje obrane ovog dijela Hrvatske i BP vodi Zapovjedništvo Hrvatske vojske (HV) Operativna grupa (OG) Istočna Posavina. Ovo je zapovjedništvo 11. travnja 1992. oglasilo zapovijed gradovima i općinama u BP-u za mobilizaciju i organiziranje obrane te evakuaciju civilnog stanovništva. U cilju uspostave kontrole područja oduzeta je zapovijed za zapovjedništva: Modriča, Bosanski Šamac, Orašje, Brčko, Gradačac i Odžak, ranije su takve zapovijedi izdane za Bosanski Brod i Derventu. U zapovijedi OG Istočna Posavina, koju je potpisao tadašnji zapovjednik pukovnik Ivo Petrić, za zapovjedništvo Orašje navodi se: „Organizirano preuzeti sve važne objekte u gradu i grad uz potrebne mjere osiguranja od intervencija izvana, postavljajući prepreke i zatvarajući sve ulaze u grad. Odmah osloncem na Savu, angažiranjem ostalih snaga obrane posjesti, utvrditi i zapriječiti linije obrane: ispred sela: Oštra

određenje etničkog i političkog pojma Bosanske Posavine, *Nova prisutnost*, vol. 7, br. 1, Zagreb, 2009., 805 – 109; S. MRDULJAŠ, Prostorno-demografski rezultati srpske velikodržavne agresije u Bosni i Hercegovini krajem 1992., *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 41, br. 1, Zagreb, 2009., 159 – 219; S. MRDULJAŠ, Hrvatska politika u unutar Bosne i Hercegovine u kontekstu deklarativnog i realnog prostora opsega Hrvatske zajednice / Herceg-Bosna, *Društvena istraživanja*, vol. 18, (2009.) br. 205, 825 – 850.

³ Srpska Republika BiH osnovana je 9. siječnja 1992. godine kao Republika srpskog naroda Bosne i Hercegovine odlukom Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, kao reakcija srpskog naroda na odluku o neovisnosti SR Bosne i Hercegovine od SFR Jugoslavije koju su izglasali Muslimani i Hrvati. Srpska Republika Bosna i Hercegovina u svom ustavu proglašena je republikom u sastavu savezne države Jugoslavije koju su činili većinom Srbi.

⁴ Slobodan PRALJAK, *Pad Bosanske Posavine 1992. godine, CD Dokumenti* (priložen uz knjigu), Zagreb, 2007., Bosanska Posavina (BP) 2, (red br. i link 3), Informacija o situaciji u BiH, 2. 03. 1992., ur. br. 92./92; Isti CD Dokument je dostupan i na: <http://www.slobodanPRALJAK.com/pad-bosanske-posavine.html>. U napadu na Bosanski Brod (prema hrvatskim procjenama) ukupno je od 1500 vojnika sudjelovalo oko 500 domaćeg srpskog življa, paravojnih formacija i rezervista JNA.

⁵ S. PRALJAK, *Pad BP 1992. god., Dokumenti*, Bosanska Posavina (BP) 2, (red br. i link 3), Informacija o situaciji u BiH, 2. 03. 1992., ur. br. 92./92.

Luka – Bok – Matići – Vidovice – Kopanice, sa zadatkom: Odsutnom obranom ne dozvoliti prolaz neprijatelja preko linije obrane, a posebno zauzimanju grada.“ Za područje općine Bosanski Šamac izdana je zapovijed o organizaciji obrane osloncem na Savu na liniji: Zasavica – G. Hasići – Novo Selo – Grebnice.⁶ Nekoliko dana poslije temeljem ove zapovjedi proglašena je opća mobilizacija za općinu Orašje. Proglas za opću mobilizaciju objavljen je 24. travnja 1992., i to za sve građane u dobi od 18 do 60 godina starosti.⁷

U početku napada JNA i raznih srpskih domaćih i dobrovoljačkih postrojbi iz Srbije zajedničke snage HVO-a i HV-a relativno su uspješno branile sva hrvatsko-muslimanska područja u BP-u osim Bosanskog Šamca koji su srpske snage zauzele 17. travnja 1992.⁸ Ubrzo su snage HVO-a i HV-a prešle u napadno djelovanje i potisnule srpske snage prema Doboju te do kraja svibnja potpuno vratili Modriču i u dužini od 8 do 10 km presjekli tzv. „srpski koridor života“ koji je tada spajao Srpsku Republiku BiH (Banja Luka) i Republiku Srpsku Krajinu (Knin) sa Srbijom. Međutim, s obzirom na iznimnu važnost „koridora“, ujedinjene srpske snage, odnosno vojska Srpske Republike BiH i vojska Republike Srpske Krajine (nastale iz postrojbi JNA), kao i srpski dobrovoljci (Šešeljovci, Arkanovci i drugi), poduzimaju ofenzivnu vojnu akciju nazvanu operacija „Koridor 92“ s ciljem ovladavanja koridora i zauzeća BP-a izbijanjem na obalu Save i granicu s Hrvatskom.⁹ U tom naumu su tijekom nepuna tri i pol mjeseca (od 24. lipnja do

⁶ S. PRALJAK, *Pad BP 1992. god., Dokumenti*, Bosanska Posavina 3 (redni br. i link 20.), Zapovijed br. 1, 11. travnja 1992., br. 80-1/92. Na području općine Orašje od veljače 1992. ustrojena je Prva oraška brigada TO ili 1. brigada teritorijalne obrane (TO) Orašje s dva bataljuna. *Zapisi general bojnika Đure Matuzovića*, zapovjednika Zbornog područja Orašje (Zapisi se nalaze kod autora). Na području Domaljevac – Bosanski Šamac je od 15. travnja 1992. osnovano zapovjedništvo, odnosno brigada teritorijalne obrane općine Bosanski Šamac, na čelu s Markom Božanovićem. TO Bosanski Šamac ustrojen je dragovoljnim pristupanjem iz kojih su se oformile obrambene postrojbe u hrvatskim selima. D. LUKAČ, *Ratni zločini u Bosanskoj Posavini*: (1992. – 1995.), posjećeno 4. 2. 2016. <http://www.hic.hr/books/lukac/dio203.htm#bs>.

⁷ Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata (dalje: HMDCCR), Zborno područje (dalje: ZP) Orašje, 106. brigada, kut. br. 2960, br. spisa 21/92, Proglas o općoj mobilizaciji.

⁸ D. LUKAČ, *Ratni zločini u Bosanskoj Posavini* (2. 3. Agresija na općinu Bosanski Šamac), posjećeno 11. 2. 2016. <http://www.hic.hr/books/lukac/dio203.htm#bs>. U općini Bosanski Šamac je prema popisu iz 1991. živio 14 731 Hrvat, dok je cijela općina brojala 32 960 stanovnika.

⁹ Novica SIMIĆ, *Operacija „Koridor – 92“*, Banja Luka, 2011., 88 – 90. Srpske su snage tijekom operacije „Koridor 92“ bile sastavljene su od: dvije oklopne brigade (1. okbr i 2. okbr); tri motorizirane brigade (16. Kmtbr, 343. mtbr Prijedor i 327. mtbr Derventa); dvije pješadijske brigade (6. pbr Sanski Most i 11. pbr Bosanska Dubica); 11. lakih pješadijskih brigada (2. Klpbr, 5. Klpbr, lpbr Doboj, lpbr Teslić, lkpbr Vučijak, lpbr Osinja, lpbr Krnjina, lpbr Ozren, lpbr Prnjavor, lpbr Srbac i lpbr Laktaši); tijekom izvođenja operacije formirane su još četiri lake brigade, 2., 3. i 4., zatim dvije brigade Istočnobosanskog korpusa i laka pješadijska brigada policije RSK. Ukupno su srpske vojne snage u prvoj etapi brojale 40 800 vojnika.

6. listopada 1992.) ofenzivnog djelovanja s izrazitom nadmoći u tehnici i ljudstvu uspješni zauzeti Bosanski Brod 6. listopada 1992. i tako osvojiti veći dio BP-a. Samo je oraško područje između rijeke Save i „koridora“ (veći dio općine Orašje i dio općine Bosanski Šamac) ostalo jedini branjeni prostor BP-a (uz dio općina Brčko i Gradačac koji je bio s one strane „koridora“) koji srpske vojne snage u operaciji „Koridor 92“ nisu uspjele zauzeti.¹⁰

Snage JNA i TO početkom 1992. u BP-u bile su ustrojene u sklopu Tuzlanskog korpusa. Unutar njega formirana je Operativna grupa Doboj (ili OG1 osnovana 26. ožujka 1992.) za zapadnu Bosnu i 17. Taktička grupa (TG) za sjeveroistočnu Bosnu sa sjedištem u Pelagićevu.¹¹ Zona odgovornosti 17. TG pokrivala je područja općina Orašje i Bosanski Šamac u čijem se sastavu nalazilo: jedan oklopni bataljon, pet pješadijskih odreda, jedan motorizirani bataljon, tri artiljerijska divizion za podršku, jedan protuoklopni garnizon i jedan divizion protuzračne obrane.¹² Nakon povlačenja JNA u svibnju 1992. od Tuzlanskog korpusa formiran je Istočno-bosanski korpus. U sklopu njega je od dijelova TG 17. ustrojena 1. posavska pješačka brigada (pbr) u Brčkom i 2. pbr u Pelagićevu i Bosanskom Šamcu. One se bile sastavljene od domaćih Srba (ponegdje u manjem postotku i Muslimana) i raznih srpskih dobrovoljačkih formacija.¹³

Početak srpske agresije i prvi napadi na području općine Orašje i Bosanski Šamac započinju u travnju mjesecu 1992. Na ovom dijelu BP-a su s obzirom na zone odgovornosti i teritorijalnu podjelu formirane dvije borbene zone:

¹⁰ Tado ORŠOLIĆ, Uloga Franje Tuđmana tijekom rata u Bosanskoj Posavini 1992. u: *Franjo Tuđman i stvaranje suvremene hrvatske države (1990.-1999.)*, Zbornik radova s znanstvenog skupa održanog u Zadru 10. prosinca 2012., ur. Ante Bralić, Zadar, 2016., 129 – 174; Jerko ZOVAK, *Rat u Bosanskoj Posavini 1992.*, Slavonski Brod, 2009., Tihomir ČULJAK, *Rat*, III. dopunjeno izdanje, 159, posjećeno 14. 2. 2016. <http://bs.scribd.com/doc/94089729/Tihomir-%C4%8Culjak-Rat#scribd>.

¹¹ Davor MARIJAN, *Slom Titove armije – Jugoslavenska narodna armija i raspad Jugoslavije 1987.-1992.*, Zagreb, 2008., 382 – 383; Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), Sudski spisi MKSJ-a, Izjava Stevana Nikolića-Krigeria zapovjednika TG 17., IT-95-9: Simić et al., BCS version of D47/4 (BCS, 13 Pages), br. spisa: ACE17335R0000087812-1 posjećeno 31. 5. 2017., <http://icr.icty.org/bcs/frmResultSetb.aspx?e=soabw245hq0alm553qh1l445&StartPage=1&EndPage=10>.

¹² MKSJ, Izjava Stevan Nikolića-Krigeria zapovjednika TG 17., IT-95-9: Simić et al., BCS version of D47/4 (BCS, 13 Pages). Prvi odred sa zapovjedništvom nalazio se u Batkuši, drugi u selu Crkvina, treći u selu Gornja Slatina, četvrti u gradu Bosanskom Šamcu i peti u Obudovcu; MKSJ, Izjava Džemala Jasenice, IT-95-9: Simić et al., BCS version of D46/4 (BCS, 13 Pages), posjećeno 31. 5. 2017., <http://icr.icty.org/bcs/frmResultSetb.aspx?e=soabw245hq0alm553qh1l445&StartPage=1&EndPage=10>. U četvrtom odredu, prema riječima Džemala Jasenice, „bilo je dosta pripadnika Muslimana, bilo je i Hrvata, Srba, Makedonaca, Bugara praktično svih naroda koji su živjeli u Bosanskom Šamcu.“ On sam bio je zapovjednik čete (u rangu satnije) s oko stotinu ljudi.

¹³ N. SIMIĆ, Operacija „Koridor 92“, 49.

šamačko-domaljevačko i oraško bojište. Ova dva sektora su formalno tijekom svibnja/lipnja, a stvarno krajem listopada 1992., spojeni na potezu Brvnik – Oštra Luka i tvorili su jedinstveno bojište pod zapovjedništvom Operativne grupe Bosanska Posavina. Prvi srpski napadi na ovom dijelu bojišta BP-a zbili su se 19. travnja iz smjera Bosanskog Šamca te iz sela Crkvina, Škarić, Pisari, Srpska Tišina, Miloševac, Batkuša i Brvnik koja su sve vrijeme bila polazište za razvijanje srpskih oružanih postrojbi.¹⁴ U napadu sudjeluju srpski dobrovoljci i ranije formirani odredi TO iz 17. TG JNA.¹⁵ U jakom pješačko-tenkovskom napadu tog dana su hrvatske snage, odnosno pripadnici TO Domaljevac-Šamac i oko 100 pripadnika 157. brigade HV-a, uspjeli zaustaviti srpske snage na potezu rijeka Sava – Lijeskovac – Grebnice (a po dubini Domaljevac) pri čemu su srpskim postrojbama uništena četiri tenka (T-55).¹⁶ Cilj ovog napada bio je zaposjedanje Domaljevca, daljnji prodor prema Tolisi i zauzimanje Orašja. U napadu su srpske snage zauzele hrvatska sela Gornji i Donji Hasić, Novo Selo, Hrvatska Tišina i dio Grebnica do križanja puteva iz Brvnika i Bosanskog Šamca ka Grebnicama (Grebnice – Donja Slatina).¹⁷ Srpske snage su od svibnja do kraja 1992. nastavile s jakim napadima na ovom dijelu bojišta, osobito 19. kolovoza 1992. (boj na Lijeskovcu) kada su prema nekim izvorima imale gubitke od 32 poginula.¹⁸ Zaustavljeni su u svom daljnjem napredovanju na potezu Odmut (kod Odmutskog polja) – Grebnice (kod škole) – Lijeskovac/predjel Vranica

¹⁴ S. PRALJAK, *Pad BP 1992. god., Dokumenti*, BP 3 (redni br. i link 29.), Izvješće, br. 88-6/92, 26. 4. 1992.

¹⁵ Nisam pronašao točne podatke o tome koje su postrojbe sudjelovale u ovom napadu, ali budući da su na ovom prostoru bili ustrojeni odredi TO Bosanski Šamac koji su se nalazili u sklopu 17. TG, pretpostavka je da su isti sudjelovali u tom napadu. Prema izjavi zapovjednika TG 17. pukovnika Stevana Nikolića u Batkušu (općina Bos. Šamac) su 11. travnja 1992. vojnim helikopterom došle dvije grupe pripadnika specijalne policije MUP-a Republike Srpske Krajine.

¹⁶ S. PRALJAK, *Pad BP 1992. god., Dokumenti*, Bosanska Posavina 3 (red. br. i link 26), Izvješće, 23. 4. 1992, br. 89-1/92; Vanredno izvješće, 17. 4. 1992., br. 85-1. U Vanrednom izvješću od 17. 4. se prema javljanju izviđača navodi kako su u poslijepodnevnim satima (17. travnja), istovremeno s ulaskom u Bos. Šamac, srpske snage tenkovima ušli u područje Savulje uz rijeku Savu pored Grebnica gdje su „četnici izvršili masovni pokolj hrvatskog življa“.

¹⁷ S. PRALJAK, *Pad BP 1992. god., Dokumenti*, Bosanska Posavina 3 (red. br. i linka 29), Izvješće, 88-6/92, 26. 4. 1992.

¹⁸ Iz informativnog programa radio postaje Orašje od 20. 8. 1992.: „Iz zapovjedništva 104. brigade HVO dobili smo informacije o jučerašnjim borbama u Grebnicama... Da se radi o jednom od najtežih srpskih poraza svjedoči i njihovo priznanje od 32 mrtva i više od šezdeset nestalih, izrečeno u pregovorima za razmjenu, putem vruće linije, kojima je prisustvovao i reporter Radio Orašja. Nažalost i na strani branitelja bilo je stradalih. Poginula su tri branitelja, a deset ih je ranjeno.“ Posjećeno 6. 2. 2017. <https://www.posavski-vremeplov.com/suzna-dolina/iznad-rovova-i-grobova/>.

– Brvnik.¹⁹ Na dijelu bojišnice Grebnice – Brvnik ukupno su od travnja 1992. bile angažirane snage 104. brigade HVO-a, HOS postrojbe, 157. brigada HV-a (veličina satnije), kasnije nakon pada Bosanskog Broda pridružiti će se krajem listopada 102. brigada HVO-a (Odžak) i 103. brigada HVO-a (Derвента). Na spoju Brvnika do kraja bojišta na Vidovicama (kasnije do Vučilovca) crtu obrane osiguravale su snage 106. brigade HVO-a.

Na suprotnoj istočnoj strani oraškog bojišta srpske snage su 29. travnja 1992. izvršile pješačko-tenkovski napad na Vidovice i Kopanice i 1. svibnja 1992. masakrirale hrvatsko civilno stanovništvo koje se nije uspjelo povući, mahom starije ljude.²⁰ Hrvatske snage su u akciji već 2./3. svibnja vratile Vidovice, ali srpske snage su se ponovno konsolidirale i izvršile jaki napad nakon čega su se branitelji uslijed gubitaka i nedostatka vojnika i materijalno tehničkih sredstava morali povući i napustiti Vidovice 5./6. svibnja formiravši crtu obrane prema Orašju, rijeka Sava – Gajevi – kanal ispred „Đurića šuma“ – cesta Orašje – Lončari.²¹ Od početka svibnja započinje se raditi na utvrđivanju crte obrane na oraškom području, a 15. svibnja dolazi do preustroja Prve oraške brigade TO u 106. brigadu HVO-a s četiri bojne.²² Tijekom vojne akcije operacije „Koridor 92“ srpske su snage više puta pokušavale pješačko-tenkovskim napadima na oraškom bojištu zauzeti Orašje i okolna mjesta. Osobito jaki napadi pokrenuti su 14. i 19. srpnja 1992. iz dva pravca: iz Obudovac – Brvnik prema zaseocima Galići i Špionjaci u Oštroj Luki te iz pravca Vidovice – Lončari prema Orašju i Matićima. Svi napadi bili su odbijeni.²³

Postrojbe HVO-a od 23. do 27. listopada 1992. izvode dobro usklađenu i isplaniranu akciju s ciljem povrata dijela izgubljenog teritorija. Akciju predvode pripadnici 106. brigade HVO-a i uz minimalne gubitke ponovno vraćaju početkom rata izgubljena hrvatska sela Vidovice, Kopanice i Jenjić.²⁴ Crta obrane sada je postavljena ispred navedenih mjesta, ali su snage HVO-a imale vrlo nepovoljnu operativnu poziciju. Srpske snage su iz svog uporišta Vučilovac vršile stalne napade i ugrožavale bočnu crtu obrane na Kopanicama. Zbog toga

¹⁹ HMDCCDR, V, Zemljovid, ZP Orašje.

²⁰ Pavo KOBAŠ, *Vidovice : srpski zločini 1992. god.*, (Vidovice: Mjesna Zajednica, 1993.).

²¹ *Zapisi pukovnika Ilije Vincetića*, načelnika stožera Zbornog područja Orašje (Zapisi se nalaze kod autora).

²² *Zapisi general bojnika Đure Matuzovića*.

²³ *Ratni dnevnik 106. brigade Bosanske Posavine Orašje*, Orašje, 14. i 19. srpnja 1992. Ratni dnevnik 106. brigade odnosno domobranske pukovnije vođen je od 5. 5. 1992. do 19. 1. 1996. Kopija Ratnog dnevnika nalazi se kod autora, na čemu se zahvaljujem bivšem načelniku, odnosno zapovjedniku brigade pukovniku Ivi (Ivši) Oršoliću.

²⁴ *Zapisi pukovnika Ilije Vincetića; Zapisi general bojnika Đure Matuzovića*.

su snage HVO-a odlučile prijeći u napad. Pripadnici 101. brigade potpomognuti 106. brigadom HVO-a su 13. prosinca 1992. razrađenom akcijom i iznenadnim pješačko-tenkovskim napadom zauzeli selo Vučilovac, „taktički“ važno srpsko uporište. Početkom 1993. korigirana je crta bojišnice na potezu srpskog uporišta Brvnik (između Oštreluke – Domaljevac) u korist hrvatskih snaga. Nakon toga snage HVO-a nisu više izvodile jače napade, a nije bilo ni jačih napada Vojske Republike Srpske (VRS),²⁵ vladao je *status quo*. Od sredine 1993. do svibnja 1995. nastupilo je razdoblje borbenog djelovanja nižeg intenziteta u kojemu je izvršena konsolidacija, utvrđivanje obrane i reorganizacija postrojbi u ZP-u Orašje.²⁶

Nakon pada Bosanskog Broda i većega dijela BP-a preostali pripadnici brigada HVO-a prelaze u jedini slobodni teritorija BP-a desno od rijeke Save. Na tom se prostoru ustrojava Operativna grupa (OG) BP osnovana 19. listopada 1992., zatim Operativna zona (OZ) BP osnovana 28. studenog 1992. i 4. Zborno područje (ZP) Orašje osnovano 10. travnja 1993. u koje su ušle sve postrojbe s područja BP-a. U OG-u, odnosno OZ-u BP-a od sredine listopada 1992. prisutne su sljedeće brigade HVO-a: 101. Bosanski Brod, 102. Odžak, 103. Derventa, 104. Bosanski Šamac, 105. Modriča, 106. Orašje i 108. Brčko (sa zadnjom ZP Orašje nije imalo fizičkog kontakta).²⁷ Cjelokupni ustroj HVO-a u Bosni i Hercegovini do listopada 1993. organiziran je u četiri Zborna područja: Srednja Bosna, Jugoistočna Hercegovina, Sjeverozapadna Hercegovina i Bosanska Posavina s brigadama.²⁸

²⁵ Odluku o formiranju Vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine izglasala je Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini na sjednici održanoj 12. svibnja 1992. Taj se dan smatra danom utemeljenja VRS-a. Predsjednik Republike Srpske i zapovjednik VRS bio je Radovan Karadžić, a komandant glavnog štaba general-potpukovnik Ratko Mladić. *Odluka o formiranju Vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine* (12. svibnja 1992.), Službeni glasnik srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, broj 6/92.

²⁶ Nije bilo pješačko-tenkovskih napada ni s jedne strane, osim povremenih minobacačkih i topničkih napada te učestalijeg djelovanja iz pješačkog naoružanja po crti obrane, to je vidljivo iz različitih izvješća ZP-a Orašje iz razdoblja 1993. do svibnja 1995.

²⁷ HMDCCR, ZP Orašje, Zapovjedništvo, kut br. 2237, Referat zapovjednika ZP Orašje za vojno savjetovanje OS HR HB (klasa 818-01/95-47-01), str. 7. Ovdje se navodi da je OG BP osnovana 19. listopada, a OZ BP 28. studenog 1992.; HMDCCR, ZP Orašje, 106. brigada, kut. br. 2375, spis br. 1055/92, Obavijest o promjenama u zapovjedništvu brigade navodi da je OG BP osnovana 24. 10. 1992.; U *Zapisi general bojnika Đure Matuzovića*, zapovjednika ZP-a Orašje, navodi se da je OG BP osnovana 30. listopada, OZ BP 30. studenoga 1992., a 4. Zborno područje Orašje 10. travnja 1993.

²⁸ Davor MARIJAN, Bosna i Hercegovina 1991.-1995. – u godinama nesvršenog rata, *Status magazin za (političku) kulturu i društvena pitanja*, br. 3. svibanj/lipanj 2004., 100. Ukupno brojčano stanje HVO-a do kraja 1992. iznosilo je 45 000 pričuvnika i 846 profesionalnih vojnika. Početkom 1993. započeo je ustroj domobranstva i do kraja 1994. (osim 108. brigade u Brčko-Ravne) sve pričuvne brigade HVO-a preimenovane su u domobranske pukovnije.

U listopadu 1994. temeljem naredbe načelnika glavnog stožera HVO-a dolazi do preustroja u zoni odgovornosti ZP-a Orašje te se ustrojavaju: 201. domobranska pukovnija (dp) sastavljena od dvije bojne transformirane iz 101. brigade Bosanski Brod i 103. brigade Derвента; 202. dp sastavljena transformacijom od tri bojne transformirane iz 102. brigade Odžak, 104. brigade Bosanski Šamac i 105. brigade Modriča; 106. domobranska pukovnija sastavljena u početku od četiri, a kasnije od tri domicilne bojne, 4. gardijska motorizirana brigada „Sinovi Posavine“ – profesionalna brigada sastavljena prijelazom dobrovoljaca iz navedenih domobranskih pukovnija; 108. pješačka brigada Brčko; postrojba Vojne policije pod izravnim zapovjedništvom ZP-a Orašje.²⁹ Jezgra snaga HVO-a BP-a nalazila se na slobodnom području oraškog područja.³⁰

Brojčano stanje HVO-a u ZP-u Orašje, posebno postrojbi HVO-a koje su došle na oraško područje sa zaposjednutih područja BP-a, s vremenom se smanjivalo. Više je razloga tome, a jedan od temeljnih je što se gubila nada u povrat izgubljenog područja BP-a.³¹ S obzirom na smanjenje i preustroj brigada u domobranske pukovnije te ustroja 4. gardijske motorizirane brigade HVO-a „Sinovi Posavine“, brojčano stanje na teritoriju ZP-a Orašje (bez 108. dp HVO-a Brčko) početkom 1995. iznosilo je 5972 vojnika (vidi Tablicu 1).

Broj djelatnih osoba ZP-a Orašje do kraja 1995. nije se znatno mijenjao od navedene brojke. Broj pripadnika 4. gardijske motorizirane brigade (gmtbr) se od veljače do svibnja 1995. povećao, i to prijelazom vojnika iz drugih postrojbi ZP-a Orašje, odnosno iz postojećih domobranskih pukovnija. Tako je sredinom svibnja 4. gmtbr brojala 832 pripadnika (154 časnika, 101 dočasnika i 577

²⁹ HMDCDR, ZP Orašje, Centar SIS Orašje, kut. br. 1431, Predmet: ZP Orašje, raščlamba stanja u postrojbama i na teritoriju.

³⁰ U ZP-u Orašje je u vremenu od 1993. do 1995. izvršen preustroj vojnih snaga i ustroj profesionalne vojske. Radilo se na poboljšanju tehnike i utvrđivanju crte obrane, dodatnoj obuci vojske te se vršilo obrazovanje časničkog i dočasničkog kadra. Civilne, općinske i druge upravne institucije nesmetano su radile svoj posao, škola je otpočela s radom, život se koliko-toliko vratio u svoj normalni tijek i činilo se kako će rat ubrzo završiti. Međutim, vojne operacije koje su izvođene daleko od oraškog bojišta, tijekom 1993. i 1994., dale su naslutiti kako rat nije ni blizu završetka.

³¹ HMDCDR, ZP Orašje, Zapovjedništvo, kut. br. 2215, Izvješće, klasa 119-01/95-47/02. (04. 02. 1995). Mnogi vojni obveznici sa zaposjednutih područja BP-a nakon pada njihovih mjesta nisu nikada ponovno došli u svoje postrojbe, nego su se raselili u druge zapadne europske zemlje ili najčešće u Hrvatsku. Onaj mali dio koji se priključio svojim matičnim postrojbama smještenim u ZP-u Orašje također se od kraja 1993. počeo znatno smanjivati. Jedan od osnovnih razloga njihova rasipanja je bila spoznaja da je sve manja mogućnost povrata izgubljenog teritorija BP-a, neriješen status u HVO-u i vrlo oskudne plaće (200 do 250 DM onih pripadnika u domobranskim pukovnijama) s kojima nisu mogli preživljavati. Mnogi su upravo iz navedenih razloga napuštali domobranske postrojbe i odlazili svojim obiteljima u Hrvatskoj ili inozemstvu.

TABLICA 1. Stanje snaga HVO-a u ZP-u Orašje početkom 1995.³²

Zborno područje Orašje	časnika	dočasnika	vojnika	ukupno
Zapovjedništvo ZP-a Orašje (plus 6 građanskih osoba)	38	4		48
Domobranska zapovjedništvo (plus 5 građanskih osoba)	1	1	10	17
Satnija veze	4	9	16	27
Logistička baza	10	4	60	74
Inženjerijska satnija	5	8	43	56
Vojna bolnica (medicinsko i pomoćno osoblje-sanitet)	14	9	56	79
5. satnija vojne policije (plus 6 građanskih osoba)	17	23	117	163
Mješoviti topnički divizion	15	8	63	86
Oklopna bojna	11	8	28	47
106. domobranska pukovnija HVO-a	145	272	1 814	2 231
201. domobranska pukovnija HVO-a	124	141	574	839
202. domobranska pukovnija HVO-a	131	201	1 235	1 567
4. gardijska motorizirana brigada	151	101	542	757
Ukupno:	667	789	4 558	5 972

vojnika).³³ Dakle, možemo govorimo o broju od oko 6000 do maksimalno 6300 ukupnog broja ljudi s kojima su raspolagale snage HVO-a na području ZP-a Orašje. Podatci se navode bez 108. domobranske pukovnije Brčko s kojom ZP Orašje tijekom rata nije imalo fizičkog kontakta.

Početkom svibnja 1995. snage HV-a nastavljaju s oslobođenjem zaposjednutih dijelova Hrvatske kada su vojnom operacijom „Bljesak“ oslobodile zaposjednuto područje zapadne Slavonije (oko 600 km²). Manji dio pripadnika Srpske vojske krajine (SVK) je zarobljen, a veći dio je izbjegao s područja zapadne Slavonije i povukao se preko granice na područje Republike Srpske u BiH. Opći moral ne samo vojnika nego i ukupnog srpskog stanovništva u BiH, kao i onih prebjeglih s područja zapadne Slavonije nakon vojne operacije HV-a „Bljesak“, bio je na izrazito niskoj razini. Jedan od načina kako podići moral stanovništva i borbeni

³² HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZP Orašje, kut. br. 1894, Izvješće o popuni HVO na dan 01. 05. 1995. ZP Orašje. Ukupni zbroj u izvornoj tablici je 6033, ali u ovdje prikazanoj tablici nisu uračunate civilne, odnosno građanske osobe.

³³ HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri 4. gmtbr, kut. br. 1896, Protuobavještajna prosudba, Orašje, 21. 5. 1995.

moral vojnika bilo je zaposjedanje jedinog područja BP-a desno od Save do „koridora“ koje nisu uspjeli osvojiti 1992. To je trebao biti nadomjestak i zadovoljština za izgubljeni teritorija u Hrvatskoj čime bi se donekle povratio poljuljani ugled općenito srpske vojske u BiH i u Republici Srpskoj Krajini (RSK).³⁴ Poraz u zapadnoj Slavoniji indirektno je implicirao pokretanje vojne operacije srpske vojske pod nazivom „Plamen 95“. SVK i VRS su zajedničkim raspoloživim snagama, kao i ostalim dobrovoljcima iz Srbije, organizirali napad na područje općina Orašje i Bosanski Šamac – Domaljevac. Plan je bio raspoloživim topničkim sredstvima i pješačko-tenkovskim snagama izvršiti napad iz svih srpskih uporišta prema obrambenim crtama snaga HVO-a na području BP-a i izbiti na rijeku Savu u što je moguće kraćem roku. Tadašnji zapovjednik ZP-a Orašje brigadir Đuro Matuzović je još 19. travnja preko obavještajnih službi HV-a bio upoznat s time da VRS početkom svibnja 1995. pod zapovjedništvom generala Ratka Mladića planira napasti svim raspoloživim snagama i tehnikom oraško područje. Brigadiru Matuzoviću, na sastanku koji je organizirao general Đuro Dečak, sugerirano je da ima dva tjedna za pripremu obrane, što moraju sami provesti jer nikakvu ispomoć neće dobiti iz Hrvatske. Uz tom mu je rečeno da obrana neće biti nimalo laka, ali neka ne odustaje jer se BP može obraniti.³⁵

Davor Domazet-Lošo operaciju „Plamen 95“, kao i ostale operacije VRS-a tijekom 1995., u širem kontekstu povezuje s aktiviranjem ranije razrađenog plana Generalštaba Vojske Jugoslavije (VJ) i Glavnog štaba VRS-a iz sredine 1993. po nazivom „Zvijezda“.³⁶ U širem strateškom pogledu i stvaranju povoljnih

³⁴ Tracy WILKINSON, Battle Rages Over Serb Supply Route: Balkans: Fight over key transport corridor could merge scattered conflicts into wider war, *Los Angeles Times*, 20. 5. 1995. posjećeno 13. 7. 2016. http://articles.latimes.com/1995-05-20/news/mn-4010_1_supply-route. U izjavi novinarki *Los Angeles Timesa* satnik HVO-a Mirko Živković izjavio je da Srbi nakon gubitka zapadne Slavonije žele barem nešto postići na bojnopolju kako bi podigli mora svojih vojnika i ljudi („They wish to accomplish at least something in one battlefield to be able to boost the morale of their troops and people,” Živković said.).

³⁵ Razgovor s general-bojnikom Đurom Matuzovićem, razgovor obavljen 17. kolovoza 2013. u Orašju (audiosnimka se nalazi kod autora). Ovo mu je rečeno na sastanku koji je bio upriličio general Đuro Dečak.

³⁶ Davor DOMAZET-LOŠO, *Hrvatski domovinski rat 1991. – 1995.: strateški pogled*, 347 – 348. Domazet-Lošo operaciju „Plamen 95“ povezuje s aktiviranjem ranije razrađenog plana Generalštaba Vojske Jugoslavije (VJ) i Glavnog štaba VRS-a iz sredine 1993. i izvođenja operacije pod nazivom „Zvijezda“. On kaže da je ovom operacijom planirano zauzimanje enklava i zaštićenih područja u BiH, a ako se pruži prilika, onda u istočnom dijelu Hrvatske treba proširiti okupirana područja. Upotrebom zajedničkih snaga 1. Krajiškog korpusa VRS-a, 11. Istočnooslavenskog korpusa SVK-a i dijelova 12. Novosadskog korpusa i Korpusa specijalnih snaga VJ-a planirano je zauzimanje oraškog područja te nakon toga treba izvršiti prodor u istočnu Hrvatsku i zauzeti šire područje Županje (Komletinci – Otok – Županja te Strošinci – Vrbanja – Županja). U tom smjeru nisu provedena operativna

predispozicija za okončanje ratu u BiH VRS je u proljeće 1995. planirala izvesti niz operacija kojim bi proširila teritorij i zauzela preostale enklave u BiH Bihaća i Orašja te zaštićene zona Žepa, Srebrenica i Goražde.³⁷ I operacija „Plamen 95“ bila je dio tog strateškog plana VRS-a, ali je po svemu sudeći napad na oraško područje dobio je prioritet ponajprije radi gubitka zapadne Slavonije početkom svibnja 1995. Već 5. svibnja *Odelenje bezbednosti Glavnog štaba* (GŠ) SVK uputilo je *Upravi bezbednosti* GŠ VJ-a informativni dopis u kojemu se navodi koncentracija hrvatskih snaga, tj. HV-a „u širem reonu Slavenskog Broda i Županje a koje trebaju biti upotrebljene u borbenim dejstvima na području bosanske Posavine, odnosno na presecanju “koridora““. Dalje se navodi kako su „delovi 125. br. HV iz Novske priključeni i upućeni u reon Orašje“.³⁸ Ovo nije istinita informacija jer ni 125. br. HV-a ni bilo koji drugi dijelovi HV-a nisu bili upućeni na oraško bojište u svibnju 1995. Sama operacija obrazložena je procjenom VRS-a da će HV prestrojena na području Županje, Đakova i Vukovara skupa sa snagama HVO-a na oraškom području „koristeći mostobran u Orašju, Tolisi i Domaljevcu u sadejstvu s muslimanskim snagama sa juga izvršiti napad na Srpsku Posavinu, preseći *Koridor* i odvojiti snage 1. KK od ostalih snaga VRS i SRJ“.³⁹ Kako bi se

djelovanja jer nisu izvršene zadaće u osvajanju oraškog područja, iako prijetnja zauzimanja šireg županjskog područja nije prestala. Naime, 12. Novosadski korpus VJ-a razmješten na području Vojvodine je krajem svibnja 1995. pokrenuo niz vježbovni aktivnosti, predstavljajući tako izravnu ugrozu Republici Hrvatskoj jer su iz vježbovni aktivnosti mogli prijeći u napadno djelovanje, navodi Lošo.

Autor ovog rada nije pronašao druge izvore koji govore o tome da je operacija „Zvijezda“ koju spominje D. Domazet-Lošo bila vezana uz operaciju „Plamen 95“ ili da je postojao takav plan VJ-a i VRS-a sredinom 1993. Poznato je da je u proljeće 1994. VRS izvršila operaciju „Zvezda 94“ kojom je napadnuta enklava Goražde, a u studiji *Balkan Battlegrounds* navodi se da je VRS planirala i operaciju „Zvezda 95“ kojom bi se na tri kilometra smanjio radijus zaštićene zone Goražde. O tome u: *Balkan Battlegrounds: A Military History of the Yugoslav Conflict, 1990-1995*, (dalje: *Balkan Battlegrounds*), Volume I, Central Intelligence Agency, Office of Russian and European Analysis, Washington, May 2002., 290, 231 – 232.

³⁷ U tom pogledu je VRS od ožujka do srpnja 1995. izvela niz operacija: Sadejstvo 95 i Spreča 95 (pokušaj proširenje područja u regiji Brčko – Gradačac – Doboj – Gračanica), Krivaja 95 (osvajanje Srebrenice), Stupčanica 95 (osvajanje Žepe), Mač (napad SVK-a i VRS-a na Bihać). O tome više u: *Balkan Battlegrounds*, od 290 i dalje.

³⁸ Upravi bezbednosti GŠ VJ i Sektoru za obav.-bezb. poslove GŠ VRS, str. pov. br. 318-33, 05. 05. 1995., u: *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995*. Dokumenti, knj. 17, *Dokumenti vojne provenijencije „Republike Srpske Krajine“* (svibanj – listopad 1995.), (dalje Dokumenti, knj. 17.) Zagreb, 2015., 44.

³⁹ *Zapovjest za napad*, Komanda 1. banjalučke lake pješačke brigade, str. pov. br. 1094/95, 09. 05. 1995., 1, u: Dokumenti, knj. 17, 63 – 67; Davor MARIJAN, *Domovinski rat*, Zagreb, 2016., 337. Ovom prilikom se zahvaljujem Natku Martiniću Jerčiću iz HMDCDR na presliku izvornog dokumenta *Zapovjesti za napad* Komande 1. banjalučke lpb.

osujetio „plan presijecanja koridora“ HV-a i HVO-a koji u tom trenutku nije ni postojao, VRS je poduzela operaciju „Plamen 95“ kako bi zauzela oraško područje i izbila na rijeku Savu.

RASPORED SNAGA VRS-A I TIJEK OPERACIJE „PLAMEN 95“

Srpske snage na oraško-šamačko-domaljevačkom bojištu predviđene za provedbu operacije „Plamen 95“ bile su organizirane u Taktičku grupu (TG) 5 i TG 3 formirane u većem dijelu od postrojbi 1. krajiškog korpusa (1. KK) i manjem dijelu iz Istočnobosanskog korpusa (IBK) VRS-a. Za zapovjednika TG 5 određen je pukovnik Dragoslav Đurkić. U nekim izvorima navedeno je da su cijelu operaciju zajedno nadgledali zapovjednik 1. KK general-pukovnik Momir Talić i zapovjednik glavnog štaba VRS-a general-pukovnik Ratko Mladić. Prema autoru dostupnim izvorima, ukupne snage iz 1. KK formirane u TG 5 i TG 3 na oraško-šamačko-domaljevačkom bojištu od Brčkog prema Bosankom Šamcu raspoređene su ovim redoslijedom:

- 1. banjalučka laka pješadijska brigada (raspoređena na Creviću/Obudovacu)
- 1. čelinačka laka pješačka brigada (raspoređena na Krepšiću)
- 11. dubička laka pješačka brigada (raspoređena na Lončarima)
- 2. krajiška laka pješačka brigada (raspoređena na Obudovcu)
- 2. posavska laka pješačka brigada (raspoređena na Bosanskom Šamcu)
- 16. krajiška motorizirana brigada.

Osim navedenih brigada angažirane su još i sljedeće snage:

- jedna do dvije bojne 1. oklopne brigade (1. KK)
- jedna bojna vojne policije
- jedan izviđačko-diverzantski vod
- četvrta bojna 43. motorizirane brigade iz Prijedora (1. KK)
- dobrovoljci prve lake pješačke brigade „Panteri“ iz Bijeljine
- specijalna postrojba „Drinski vukovi“
- razni dobrovoljci iz Srbije, „Šešeljevci“ i „Arkanovci“⁴⁰

⁴⁰ Balkan Battlegrounds, 298, 400 – 401; HMDCCR, SIS pri ZP Orašje, kut br. 1894, Službena bilješka, klasa: 804-01/95-47-02 od 16. 05. 1995.; *Zapovjest za napad*, Komanda 1. banjalučke lake pješačke brigade, str. pov. br. 1094/95, 09. 05. 1995., u: Dokumenti knj.17, 63 – 67; Komanda 2. krajiškog korpusa, str. pov. br. 9-135, od 16. 6. 1995., u: Dokumenti, knj. 17, 81. U dopisu se navodi da su nastavljena ofenzivna djelovanja jedinica 1. KK i IBK na oraškom ratištu. Što jasno govori da su u operaciji „Plamen 95“ sudjelovale postrojbe iz dvaju korpusa VRS-a; *Službeni iskaz zarobljenog srpskog časnika*, Izjava je dana službenim osobama BiH HR – HB MUP PU Derventa odjel krim.

Pet gore spomenutih brigada srpske vojske, raspoređenih prema oraškom bojištu, brojale su oko 6000 vojnika. Dodatne snage, pojedinačne bojne i tzv. elitne i razne dobrovoljačke postrojbe, brojale su oko 2000 vojnika. Dakle, ukupno je angažirano oko 8000 vojnika s velikim ratnim iskustvom te raspoloživom tehnikom, okloпом, topništvom i raketnim sustavom kojima je tada raspolagala VRS (za raspored srpskih snaga vidi Kartu 1. u prilogu).⁴¹ Zarobljeni srpski časnik na pitanje novinara koje brigade sudjeluju u napadu na oraško područje sa sigurnošću kaže da je s jedne strane njegove 11. dubičke brigade bila 2. posavska brigada i 16. krajiška motorizirana brigada (mtbr) za koju je rekao da je po njemu „najelitnija jedinica naše vojske“. On je također potvrdio da su od samog početka operacije sudjelovale „specijalne postrojbe *Bijeljinski panteri* (1. lpbr „Panteri“ ili „Garda Panteri“, op. aut.) kojima je zapovijedao Ljubo Mauser (Ljubiša Savić zvani Mauzer, op. aut.) i *Drinski vukovi*“.⁴²

U „zapovjesti za napad komande 1. banjalučke lake pješačke brigade“ od 9. svibnja 1995. navodi se da je i ova brigada bila uključena u operaciju „Plamen 95“. U istoj zapovjedi za napad navodi se da lijevo od njih „borbena dejstva izvodi TG-3“ što jasno ukazuje na postojanje dvije taktičke grupe.⁴³ U studiji *Balkan Battlegrounds*, iz koje je ovdje preuzet raspored postrojbi VRS-a, ne navodi se da su 16. krajiška mtbr (koje navodi zarobljeni srpski oficir), TG-3 ni 1. banjalučka lpbr bile raspoređene prema oraškom bojištu. Nepotpuni prikaz postrojbi VRS-a iz navedene studije možemo pripisati činjenici njihova rasporeda na početku operacije (5. svibnja), a kako su se naknadno prestrojivale, to je teško utvrditi bez relevantnih izvora srpske provenijencije. VRS je angažirala velike snage na oraškom ratištu zbog čega nisu mogli izvoditi napadna djelovanja većeg intenziteta na drugim bojištima, kao npr. na vlašićkom bojištu.⁴⁴

policije, posjećeno 3. 2. 2017. <http://www.e-posavina.com/index.php/dokumenti/53-sluzbeni-iskaz-zarobljenog-srpskog-casnika>; Anto BAOTIĆ, Ilija ILIĆ, Iljo DOMINKOVIĆ, „Zbog velikih gubitaka u ljudstvu i tehnici Mladić je u svome štabu naredio uhićenje oficira i naredio očajnički proboj prema Savi“, *Posavski glasnik*, 18. 5. 1995.

⁴¹ Balkan Battlegrounds, 298.

⁴² A. BAOTIĆ, I. ILIĆ, Mi smo srušili Plehan i ubijali civile, *Posavski glasnik*, (Orašje), 15. 6. 1995., 15; Službeni iskaz zarobljenog srpskog časnika, Izjava je dana službenim osobama BiH HR – HB MUP PU Derвента odjel krim. policije, posjećeno 3. 2. 2017. <http://www.e-posavina.com/index.php/dokumenti/53-sluzbeni-iskaz-zarobljenog-srpskog-casnika>. (Ime zapovjednika srpske specijalne brigade Garda „Panteri“ bilo je Ljubo Savić *Mauzer*. Prva bijeljinska laka pješačka brigada (specijalna brigada Garde „Panteri“) ili skraćeno zvana „Bijeljinski Panteri“ bila je elitna postrojba VRS-a tijekom rata u BiH.

⁴³ *Zapovjest za napad*, Komanda 1. banjalučke lake pješačke brigade, str. pov. br. 1094/95, 09. 05. 1995., 2, u: Dokumenti, knj. 17.; D. MARIJAN, *Domovinski rat*, 337.

⁴⁴ Komanda 2. krajiškog korpusa, str. pov. br. 9-135, od 16. 6. 1995., u: Dokumenti, knj. 17., 81. U izvješću se navodi: „Zbog ofanzive na Orašju nije moguća ofanziva na Vlašiću.“

U jednom članku *The New York Timesa* iz svibnja 1995. piše kako je tzv. „koridor“ koji je značio jedini spoj RS i RSK sa Srbijom bio navodno ugrožen od strane HVO-a i da je zato započeta ova vojna operacija VRS-a. Dakle, trebalo je zauzeti oraško područje kako bi se navodno uklonila mogućnost prekida i ugroze „koridora“ koji je pritisnut s dvije strane hrvatske od strane snaga HVO-a i bošnjačke od strane Armije BiH (tuzlanskog korpusa).⁴⁵ To je bio službeni „izgovor“ srpske strane prema svijetu kako bi se opravdao napad na ovaj dio BP-a. Međutim, istina je naravno bila sasvim drugačija jer u tom trenutku nije postojao plan hrvatskih vojnih snaga za presijecanje „koridora“.

Neposredno prije napada na područje ZP-a Orašje, inženjerija VRS-a je već početkom svibnja 1995. napravila potrebne opkope, prohode i ukapanja, a topništvo je dodatno utvrdilo svoje kote i položaje. Tamo gdje se moglo djelovati hrvatske su snage gađale srpske položaje u cilju sprječavanja inženjerijskih radova, a tamo gdje nisu mogle, vršile su stalna motrenja. Temeljem obavještajnih podataka i zapažanjima izviđačkih postrojbi HVO-a primijećeni su intenzivni pokreti VRS-a po „koridoru“ posebno „iz smjera Brčkog preko Lončara u pravcu Bosanskog Šamca kao i pregrupiranje ljudstva i tehnike ispred crte u z/o (zoni odgovornosti, op. aut.) ZPO (Zbornog područja Orašje, op. aut.)“.⁴⁶ Ubrzano su dovožene i raspoređivane nove srpske snage, a cijelom crtom bojišnice izvidnici VRS-a motrili su raspored obrambenih snaga HVO-a.⁴⁷

Snage VRS-a su prema oraškom bojištu početkom svibnja 1995. bile raspoređene u tri ešalona. Prvi ešalon bio je isturen na prednji kraj prema crti bojišnice snaga HVO-a od Vučilovca do Grebnica. Drugi ešalon bio je raspoređen

⁴⁵ Roger COHEN, Heavy Battle Erupts Between Serbs and Croats in Bosnia, *The New York Times*, May 11, 1995. O tome kako je VRS navodno morala svim snagama braniti koridor i osigurati ga do eventualnog presijecanja navodi se sljedeće: „The Serbs were able to take the Orasje pocket, they would reduce the possibility of coming under twin attack from Croats and Muslim-led Bosnian Government forces. The Serbs would be almost certain to bring all their resources of tanks and artillery to bear in defense of the Posavina corridor if it came under serious threat. If the corridor were closed, all Serbs west of Brcko would be cut off from resupply from Serbia or the rest of Serb-held territory in Bosnia. One of the Serbs' most vociferous objections to a proposed international peace plan is that the corridor it proposes is much too narrow.“

⁴⁶ HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZPO, kut. br. 1894., Službena bilješka, 10. 05. 1995., klasa: 804-01/95-47-02.

⁴⁷ A. BAOTIĆ, I. ILIĆ, I. DOMINKOVIĆ, Zbog velikih gubitaka u ljudstvu, *Posavski glasnik*, 18. 5. 1995.; Razgovor s general-bojnikom Đurom Matuzovićem, 17. kolovoza 2013. u Orašju (audiosnimka kod autora). Prema nekim navodima, general Mladić je 5. svibnja osobno došao u improvizirano zapovjedno mjesto odakle je davao upute o vojnoj operaciji. Preko radija Bosanskog Šamca srpskoj javnosti poručio je da će 13. svibnja u 13,30 piti kavu u hrvatskom selu Domaljevac, a 14. svibnja u hotelu „Kej“ u Orašju.

u dubini na potezu Krepšić – Lončari – Donji Žabar – Obudovac – Srednja Slatina. Treći ešalon nalazio se kao pričuva u Brčkom, Pelagićevu, Bosanskom Šamcu i Odžaku. Novopridošle snage koje su dolazile na bojište raspoređivane su u dubinu srpskog teritorija, i to u mjestima: Krepšić – Lončari – Obudovac – Pelagićevo-Bosanski Šamac te dio u Brčkom, Odžaku i Modriču. Odatle su u manjim borbenim skupinama aktivirani duž cijelog „koridora“, odnosno crte bojišta. Prema obavještajnim podacima Sigurnosno informativne službe (SIS) ZP-a Orašje i obavještajnom odjelu 106. dp koncentracija snaga VRS-a usmjerena je na južnu stranu „koridora“ (na potezu Čelić – Gradačac), a koje povremeno koristi i prema oraškom bojištu. U izvješćima se dalje navodi kako je realno očekivati da će u narednim napadnim djelovanjima s južnog dijela bojišta na koridoru Čelić – Gradačac biti upotrijebljen veći dio snaga VRS-a prema oraškom bojištu, a što će zavisiti od intenziteta djelovanja na tom bojištu.⁴⁸

Napad VRS-a od 5. svibnja do 12. lipnja 1995.

Prema saznanjima obavještajnih službi HVO-a ZP-a Orašje i zapovjedi za napad 1. banjalučke lpb, osnovna zamisao operacije „Plamen 95“ bila je izvršiti jake topničke napade po crti obrane hrvatskih snaga i ciljevima u dubini branjenog područja te iznenadnim i brzim pješačko-tenkovskim napadima napraviti uklinjavanje i tako razdvojiti obranu snaga HVO-a, i to težišno na pravcima:

- Lončari – Vidovice – Orašje s ciljem odsijecanja područja Kapanica – Vučilovac i prodora oklopno-mehaniziranih snaga u Orašje
- Obudovac – Bok – Tolisa s ciljem ovladavanja komunikacijama i prostorom uz ta mjesta te izbijanja u Tolisu do rijeke Save
- Šire područje na potezu crte obrane Oštra Luka te desno (bočno) širenjem klina izbiti u Bok i lijevo (bočno) preko Brvnika k Domaljevcu
- Bosanski Šamac – Domaljevac (područje Grebnica) s proširenjem na Ljeskovac i ovladavanjem prostora Domaljevac te tako dati potporu snagama u središnjem pravcu bojišnice na komunikaciji Obudovac – Bok – Tolisa
- Širi prostor Čović Polja uz komunikaciju Čović Polje – Matići sa zadatkom zauzimanja Matića i Kostrča i zatim preko Donje Mahale izbiti na Savu.⁴⁹

⁴⁸ HMDCDR, ZP Orašje, 106. brigada, VP 1384, Orašje, kut. br. 2369. Predmet: Presjek dosadašnjih b/d u razdoblju od 05. 05. do 17. 05. 1995. god. i prosudba neprijatelja; ZP Orašje, SIS pri ZP Orašje, kut. br. 1894., Službena bilješka, klasa 804-01/95-47-02.

⁴⁹ HMDCDR, ZP Orašje, 106. brigada, VP 1384, Orašje, kut. br. 2369. Predmet: Presjek dosadašnjih b/d u razdoblju od 05. 05. do 17. 05. 1995. god. i prosudba neprijatelja.

Kako bi pokušala prodrijeti i osvojiti područje BP-a desno od obale rijeke Save, VRS je usmjerila svoje napade na tri glavna pravca. S obzirom na točku gledišta od rijeke Save, to su: istočno bojište ili lijevi bok prema hrvatskim područjima Vidovice – Orašje te Kopanice – Vučilovac, južno bojište ili središnji dio, hrvatska mjesta Matići – Bok – Oštra Luka, zapadno bojište ili desni bok hrvatsko mjesto Grebnice (Lijeskovac). Prema tim obrambenim uporištima izvodit će se napadi vojske VRS-a s ciljem uklinjavana i prodora te osvajanja branjenog prostora.

Na bojišnici koje su branile snage HVO-a od Vučilovca do Grebnica ukupna dužina crte je iznosila oko 18 – 20 kilometara. Prva crta bojišta bila je dobro uređena, većinom povezana tranšejama i ukopanim bunkerima, odnosno otpornim točkama. Kompletna linija na oraškom odnosno šamačko-domaljevačkom bojištu u od lipnja do srpnja 1992. bila je povezana žičanim poljskim telefonom sa zapovjedništvom.⁵⁰ Bunker i ukopani u tranšejama bili su obloženi deblima i otporni na granate raznih kalibara. Inženjerski radovi i prometna komunikacija prema crti i na crti obrane bili su vrlo dobri. Napravljeni su ukopi za tenkove, prage,⁵¹ i druga topnička oruđa uzduž cijele crte obrane. Tako dobro uređena crta bojišnice koja je polukružno s osloncem na rijeku Savu i u pozadini s RH tvorila jedinstvenu obranu oraškog teritorija, bila je vrlo važan čimbenik u kvalitetnoj i pravovremenoj obrani tijekom napada VRS-a. Neposredno prije napada VRS-a u svibnju 1995. snage HVO-a bile su raspoređene na sljedeći način: ispred mjesta Vučilovac – Kopanice – Vidovice do ceste prema Orašju razmještene su 201. dp (dvije bojne oko 900 ljudi) i 4. gmtbr (ukupno oko 1000 ljudi); najveći i središnji dio bojišnice lijevo od glavnog puta od srpskog uporišta Lončara prema Orašju, ispred crte Orašje – Matići – Bok – Oštra Luka do Brvnika, držala je 106. dp, okosnica obrambenih snaga na oraškom području (tri bojne oko 2400 ljudi); na potezu ispred Grebnice – Domaljevac – Brvnik razmještene su 202. dp (tri bojne oko 1600 ljudi) (o rasporedu hrvatskih snaga vidjeti Kartu 1 u prilogu).

U razdoblju od 5. svibnja do 12. lipnja izvođeni su razni diverzantski i pješačko-tenkovski napadi VRS-a duž cijele crte obrane oraško-šamačko-domaljevačkog bojišta. Najjači intenzitet napada bio je u razdoblju od 10. do 14. svibnja kada su uz vrlo jaku topničku podršku u četiri dana borbe (10., 11., 13. i 14. svibnja) srpske snage izvele niz napada na različitim pravcima. Često su

⁵⁰ Iskaz načelnika stožera ZP Orašje i prvog načelnika 106. brigade HVO-a pukovnika Ilije Vincetića, razgovor obavljen 24. srpnja 2013. (audiosnimka kod autora); *Zapovjest za napad*, Komanda 1. banjalučke lake pješačke brigade, str.pov.br. 1094/95, 09. 05. 1995.

⁵¹ M53/59 Praga je naziv za samohodni protuavionski dvocijevni top 30 mm.

napadi tijekom jednog dana izvođeni više puta etapno na jednoj udarnoj točki sa stalnim pridodavanjem novih snaga VRS-a iz pozadine. Po prvi put će se na oraško-šamačko-domaljevačkom bojištu upotrijebiti neko od naoružanja koje do tada u ratu nije korišteno, kao npr. pružno eksplozivna naprava za razminiranje sovjetskog sustava UZ-3 i UZ-3R ili popularno samo „Štuka“.⁵²

Prva faza operacije „Plamen 95“ (od 5. do 28. svibnja 1995.)

Početak operacija i prvi napad VRS-a izveden je ujutro u šest sati i 10 minuta 5. svibnja 1995. po središnjem dijelu bojišta na području Obudovac – Bok (glavnoj cesti prema Orašju), odnosno po položajima 1. bojne te spoja 1. i 2. bojne 106. domobranske pukovnije. Cilj VRS-a u prvom napadu bio je munjevitom akcijom razbiti snage HVO-a na tom dijelu bojišta i što prije izbiti na desnu stranu obale Save. Kombinirani napadi i topničko djelovanje na zonu odgovornosti 106. dp trajalo je u etapama sve do 15,30 sati.⁵³ Duž cijele crte bojišta ZP-a Orašje, a osobito prema položajima 106. dp i 202. dp, pucano je iz raspoloživog pješackog, minobacačkog, topničkog i tenkovskog oružja. Osim po crti bojišta, VRS je djelovala topnički i po dubini na civilne objekte u naseljima današnje općine Orašje i Domaljevac – Šamac (koristeći pri tom i napalm projektele) napravivši veliku materijalnu štetu na stambenim i gospodarskim objektima. Tada je s nekoliko projektila pogođena i katolička crkva u Oštroj Luci koja je teško oštećena. Tijekom napada koji je intenzivno trajao do popodnevnih sati ispaljeno je preko 2000 projektila raznih kalibara po hrvatskim položajima i

⁵² Što su Štuke, *Posavski glasnik*, br. 56, 1. lipnja 1995.; posjećeno 16. srpnja 2016., <http://www.mycity-military.com/Inzinjerija/Bangalore-Torpedo-i-pruzna-eksplozivna-punjenja.html>; *Ratni dnevnik 106. brigade Bosanske Posavine Orašje*, Orašje, 10. 05. 1995. Prva „Štuka“ je 10. svibnja lansirana 20 m desno od komunikacije Orašje – Lončari s ciljem razminiranja minskog polja, bila je duga oko 40 metara, a mogle su biti duge i do 90 metara. Postojale su dvije vrste pružno-eksplozivnih naprava BT (Bangalore torpedo) koje je JNA odnosno VRS posjedovala: UZ-3 (guranjem i vučenjem uz pomoć tenka) i UZ-3R (na raketni pogon). One su korištene za razminiranje napadnog područja i prohoda tenkova, oklopnih vozila i pješadije u ofenzivnom djelovanju VRS-a na oraškom bojištu. Princip djelovanja je takav da nakon aktiviranja „Štuka“ napravi udarni val proizveden eksplozijom punjenja te tada stvara tako veli pritisak da aktivira i uništava sve protutenkovske i pješadijske mine. Najbolji rezultati postižu se na ravnom terenu. Punjenje s raketnim motorima savladuje rovove, jame i udubljenja razne širine do 10 m, a razno žbunje, žičane prepreke i sl. ne utječu na brzinu kretanja (lansiranja) punjenja. Osim za razminiranje, ovdje su korištene i protiv žive sile. Od takve naprave je 18. svibnja 1995. na crti bojišnice Kopanice – Vučilovac poginuo branitelj Mijo Olujić, pripadnik 201. domobranske pukovnije. HMDCCR, ZP Orašje, SIS pri ZP Orašje, kut. br. 1894., Službena bilješka, 18. 5. 1995.

⁵³ HMDCCR, ZP Orašje, SIS pri ZPO, kut. br. 1892, Dnevno sigurnosno izvješće, 05. 05. 1995., klasa: 804-01/95-47-01; *Ratni dnevnik 106. brigade Bosanske Posavine Orašje*, Orašje, 10. 05., 1995.

naseljima.⁵⁴ Napad je odbijen, a bilanca je sedam ranjenih pripadnika 106. dp od kojih jedan teže te dva civila od kojih jedan teže. Tri bunkera bila su direktno gađana i potpuno uništena, a dva su oštećena.⁵⁵

Prvi napad predstavljao je uvertiru za ono što će uslijediti u sljedećih mjesec dana. Ovaj napad VRS je iskoristila za detaljno prikupljanje podataka o rasporedu i jačini obrambenih položaja i vatrenih točaka hrvatskih snaga. Nakon prikupljenih podataka o uporišnim točkama, sada je pristupila planskim i organiziranim pripremama za još jači napad. U roku od osam dana (od 10. do 17. svibnja) VRS će izvršiti šest vrlo jakih napada u serijama i na više pravaca duž cijelog oraškog bojišta. U daljnjem dijelu rada opisat će se kombinirani pješačko-tenkovski napadi na nekoliko pravaca crte obrane u kojima se pokazala odlučnost i snaga VRS-a u osvajanju ovog teritorija.

Nakon nekoliko dana prikupljanja podatka, djelovanjem izviđačko-diverzantskih skupina i obavještajnih službi VRS-a, započeo je *drugi* pješačko-tenkovski napad 10. svibnja ujutro u 5,50 praćen vrlo jakim topničkom vatrom iz svih oružja. Topnički napad izvršen je duž cijele crte bojišnice, a težište pješačko-tenkovskog napada VRS-a usmjereno je na dva pravca „u zahvatu komunikacije Lončari – Lepnice – Vidovice odnosno Orašje, a pomoćni pravac u zahvatu komunikacije Bosanski Šamac – Domaljevac u rajonu Grebnice. Duž cijelog p/k (prednjeg kraja, op. aut.) vršio je podilaženje sa manjim skupinama koje je osiguravao tenkovima i topništvom, te tako često mijenjao težište napada.“⁵⁶ O silini napada govori i činjenica da je VRS u četiri sata (do 10,00 sati) borbenog djelovanja ispalila oko 2000 projektila raznih kalibara i dvije modificirane rakete tipa „Luna“⁵⁷ i „Volkov“⁵⁸ na civilne ciljeve te nekoliko pružno eksplozivnih

⁵⁴ HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZPO, kut. br. 1894, Službena bilješka, 10. 05. 1995., klasa: 804-01/95-47-02. (Predmet: Presjek događaj na ZPO).

⁵⁵ HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZPO, kut. br. 1892, Dnevno sigurnosno izvješće, 05. 05. 1995., klasa: 804-01/95-47-01.

⁵⁶ HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZPO, kut. br. 1894, Službena bilješka, 16. 05. 1995., klasa 804-01/95-47-02.

⁵⁷ „Luna“ je balistička raketa FROG 7 odnosno tip RL R-65 „Luna-M“. To su sovjetske rakete zemlja-zemlja koje je prije Domovinskog rata posjedovala JNA, ukupno 18 lansera. Prema tabelarnim podatcima iz 1999. u izvoru se navodi da je VRS imala osam ovakvih lansera. Više ovakvih raketa lansirano je na područje bojišta Orašje – Domaljevac – Šamac. Balistička raketa FROG 7 (LUNA R-65) u bivšoj JNA, posjećeno 20. 7. 2016., http://www.mycity-military.com/Artiljerija-municija-i-protivoklopna-sredstva/Balisticka-raketa-FROG-7-LUNA-R-65-u-bivsoj-JNA_31.html.

⁵⁸ To su rakete zemlja-zrak tipa S-75M „Dvina“ ili „Volkhov“ ili SA-2 „Volkov“ sovjetske proizvodnje u posjedu JNA, odnosno VRS od studenoga 1991. S-75 Dvina, posjećeno, 20. 7. 2106., https://en.wikipedia.org/wiki/S-75_Dvina. 155. artiljerijsko-raketni puk PVO, Vojska.net, posjećeno 20. 7. 2106., <http://www.vojska.net/srp/oruzane-snage/jugoslavija/vazduhoplovstvo/puk/155/>.

naprava „Štuka“ ispred crte obrane 3. bojne 106. dp. Iz sata u sat mijenjala su se težišta napada s istočnog na zapadni dio bojišta. Najjači pješačko-tenkovski napadi srpskih snaga izvodili su se na području Grebnica i Lepnice – Jenjić (Vidića Brdo) prema cesti za Orašje. A zatim su se težišta napada prenijela na još dva mjesta iz smjera Batkuše na jugozapadnoj strani i Čović Polja na jugoistočnoj strani bojišta. Od 8,30 do 15,00 sati smjenjivali su se pješačko-tenkovski napadi praćeni jakom topničkom i minobacačkom podrškom. Najveći udari su bili između 13,00 i 14,00 sati kada su istovremeno izvođena napadna djelovanja na četiri obrambena položaja. Svi su odbijeni, osim na Grebnicama gdje su snage VRS-a nakon nekoliko uzastopnih silovitih napada uspjele potisnuti snage 202. dp (104. bojna) i oko 11,00 sati osvojiti područje škole. Odmah su na tom dijelu postrojbe VRS-a uvele još tri tenka s pješaštvom. Brzom intervencijom snaga ZP-a Orašje zajedno s interventnim vodom policije za specijalne namjene Hrvatske republike Herceg – Bosne (HR H-B) do 15,00 sati snage VRS-a potisnute su na početne položaje. Nakon toga intenzitet napada jenjava i završava do kasnih popodnevni sati, ali se i dalje nastavilo povremeno djelovanje iz pješačkog naoružanja i minobacača svih kalibara do kasnih noćnih sati. Ukupno je prema procjenama SIS-a i izvješćima obavještajnih službi ZP-a Orašje tijekom napada 10. svibnja po prvoj crti obrane i naseljenim mjestima ispaljeno preko 5000 projektila različitih kalibara i šest raketa veće razorne moći „Luna“ i „Volkov“ koje su pale na naseljena mjesta Tolisa i Ugljara. Bilanca drugog napada su dva poginula i 30 ranjenih branitelja HVO-a.⁵⁹ O žestini i blizini pješačke borbe svjedoči i podatak da je tom prilikom 106. dp utrošila pješačkog streljiva: oko 5000 kom 7,62 mm; 1530 kom 7,9 mm; 7,62 x 54 mm 2560 kom i 80 ručnih bombi.⁶⁰ VRS je koordiniranim nadiranjem napadnih i pratećih ešalona te stalne podrške izmjene kod gubitaka u pravcu napada nastojala održati udarnu snagu prvih redova. Također, s taktikom izmjene težišnih pravaca napada, s obzirom na malu dužinu crte obrane tek 18 km, napadi se prenose prema različitim punktovima i komunikacijama mogućih prodora. VRS je na ovaj način tražila najslabiju otpornu točku na crti obrane snaga HVO-a.

Treći napad započeo je 11. svibnja u 9,42 djelovanjem minobacača i topništva duž cijele crte bojišnice 106. dp djelujući i po dubini civilnih naselja. Potom je iz smjera srpskog uporišta Čović Polja prema Matićima (zona odgovornosti 2. i 3. bojne 106. dp) izveden tenkovsko-pješački napad. Napad je odbijen, a uništen je i

⁵⁹ HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZPO, kut. br. 1894, Službena bilješka, 10. 05. 1995., klasa 804-01/95-47-02., Predmet: Presjek događanja na ZPO; HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZPO, kut. br. 1894, Službena bilješka, 16. 05. 1995., klasa 804-01/95-47-02.

⁶⁰ HMDCDR, ZP Orašje, 106. brigada, kut. br. 2418, Dnevno operativno izvješće za dan 10. 05. 1995.

jedan tenk M-84 na komunikaciji Čović Polje – Matići. Kada nije išlo kombiniranim pješačko-tenkovskim napadom, VRS je pokušala s postrojbama za posebne namjene. Takav slučaj zabilježen je na istočnom dijelu bojišnice prema položajima 4. gmtbr kada su u ranim večernjim satima postrojbe VRS-a jačine jednog voda pokušale izvršiti proboj pješačkim napadom s postrojbama za specijalne namjene. Napad je odbijen, a napadači su potisnuti na početne položaje.⁶¹

Uoči četvrtog napada prethodile su noćne aktivnosti VRS-a i dovoženja vojnika i tehnike što bliže crti razdvajanja. Ujutro od 6,00 sati 13. svibnja VRS je topničkom vatrom gađala položaje snaga HVO-a. Paljba iz raspoloživog oruđa vršena je po crti bojišta i u dubinu po naseljenim mjestima, a na Orašje je ispaljena i jedna raketa „Volkov“. VRS izvodi pješačko-tenkovske napade na zapadnom i istočnom kraju bojišnice pokušavajući probiti crtu obrane. U dva navrata VRS pokušava zauzeti položaje 202. dp (104. bojna) i napraviti proboj na zoni obrane 106. dp na komunikaciji Čović Polje – Matići (1. i 2. satnija 2. bojna). Napadi su trajali do oko 12,00 sati, a svi su odbijeni uz gubitke od 4 poginula i 16 ranjenih branitelja.⁶² Na položaje snaga HVO-a i civilna naselja tijekom napada ispaljeno je nekoliko tisuća projektila raznih kalibara. Unatoč svoj silini napada i gubitcima, volja za obranom i moral vojnika ostali su na visokoj razini. O visokom moralu branitelja govori se u izvješću od 13. svibnja gdje unatoč upozorenju zapovjednika da se ne grupiraju na prvoj crti kako ne bi stradali od neprijateljske vatre i „pored svih upozorbi vojsku je vrlo teško spriječiti da ih ne bude previše u crti, jer samostalno trče na crtu čim čuju da je napad započeo“.⁶³ Ali VRS nije odustajao od svoje namjere. Uvidjevši da dosadašnja borbena djelovanja i taktika ne daju rezultate, mijenja taktiku i tijekom noći dovodi i uvlači svoje snage odmah na napadne položaje, kako bi odatle (obično u zoru) mogli započeti iznenadne jake napade.⁶⁴

⁶¹ *Ratni dnevnik 106. brigade Bosanske Posavine Orašje*, Orašje, 11. 05. 1995.; HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZPO, kut. br. 1892, Dnevno sigurnosno izvješće, 11. 05. 1995., klasa: 804-01/95-47-01.

⁶² HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZPO, kut. br. 1894, Službena bilješka, 16. 05. 1995., klasa 804-01/95-47-02; HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZPO, kut. br. 1892, Sigurnosno izvješće sa stanjem u 12,00 sati, 13. 05. 1995., klasa: 804-01/95-47-01; HMDCDR, ZP Orašje, 106. brigada, kut. br. 2369, 18. 05. 1995., klasa 833-01/95-02, Predmet: Presjek dosadašnjih b/d u razdoblju od 05. 05. 95. do 17. 05. 1995. god. i prosudba neprijatelja.

⁶³ HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZPO, kut. br. 1894, Službena bilješka, 16. 05. 1995., klasa 804-01/95-47-02; HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZPO, kut. br. 1892, Sigurnosno izvješće sa stanjem u 12,00 sati, 13. 05. 1995., klasa: 804-01/95-47-01; HMDCDR, ZP Orašje, 106. brigada, kut. br. 2369, 18. 05. 1995., klasa 833-01/95-02, Predmet: Presjek dosadašnjih b/d u razdoblju od 05. 05. 95. do 17. 05. 1995. god. i prosudba neprijatelja.

⁶⁴ HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZPO, kut. br. 1894, Službena bilješka, 16. 05. 1995., klasa 804-01/95-47-02.

U ranim jutarnjim satima 14. svibnja srpske snage pokreću jaki *peti* napad sa svojih položaja zaposjednutih tijekom prethodne noći. Započinju kombinirane pješačko-tenkovske napade duž cijele bojišnice prenoseći težište napada na pravcu Lepnice – Vidovice i iz svojih uporišta Brvnika i Batkuše prema Oštroj Luci (Špionjaci – Galići). Na ovoj zadnjoj relaciji VRS je pokušala proboj s nekoliko uzastopnih pješačkih napada. Glavni cilj bio je proboj pravcem Lepnice – Vidovice i bočni proboj preko Vidovica prema Orašju. U sektoru tri po otpornim točkama (OT) 8, 9, i 10. VRS je uporno djelovala iz pravca Jenjića s minobacačima, pragama, boforsima ili borbenim vozilima pješaštva (BVP), tenkovima te iz pješačkog naoružanja s rasprskavajućim streljivom. Tada dolazi do prekida žičane telefonske veze s izdvojenim zapovjednim mjestom (IZM) 4. gmtbr i njihovim snagama na prvoj crti. VRS napad izvodi sa šest tenkova, BVP-om i pješaštvom prema položajima 4. gmtbr HVO-a, osobito je paljba usmjerena na OT 9. Upornim forsiranjem prema istom smjeru snage VRS-a oko 10,30 privremeno uspijevaju ovladati dijelom crte bojišnice na OT 4, 5, 6, 7, 8, 9, i 10. Tom su prilikom dvojica vojnika prije zapovjedi o povlačenju napustila svoje položaje s OT 6. Nakon zapovjedi s IZM-a o povlačenju snaga HVO-a 4. gmtbr dio snaga povukao se 200 metara unazad na područje lateralnog kanala i VRS je ovladala prostorom crte obrane u dužini od 700 metara. Konsolidacijom snaga 4. gmtbr, uvođenjem snaga iz pričuve samostalne protuoklopne satnije (SPOS-a) „VBM“ iz 106 dp i specijalnih snaga MUP-a HR H-B od 13,30 udarom u bok započinju borbe za povrat izgubljenih položaja. Nakon dva sata snage HVO-a potisnule su VRS na početne položaj i ponovno zaposjele svoje prvotne izgubljene položaje.⁶⁵ Prije vraćanja izgubljenog područja otvorena je vatra iz cjelokupnog topništva hrvatskih snaga koje je 14. svibnja, prema riječima tadašnjeg zapovjednika ZP-a Orašje brigadira Đure Matuzovića, djelovalo sa 165 topničkih cijevi. U 10 minuta u područje (Čubrića šume) iz kojega su ušle snage VRS-a na položaje snaga HVO-a, kaže Matuzović, bačeno je 10,5 tona „željeza“, odnosno projektila raznih kalibara na prostor 2 – 2,5 km. Uslijed topničkog granatiranja cijela šuma na tom području potpuno je uništena.⁶⁶ Prema riječima zapovjednika 106. dp pukovnika Ive Oršolića, taj dio bojišta

⁶⁵ HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZPO, kut. br. 1894, Službena bilješka, 16. 05. 1995., klasa 804-01/95-47-02; Službena bilješka, 26. 05. 2016., broj: 1723/10-03/95-04. „Predmet: Izvješće o bojnim djelovanjima u sektoru 3 na dan 14. 05. 1995.“; *Ratni dnevnik 106. brigade Bosanske Posavine Orašje*, Orašje, 14. 05. 1995.

⁶⁶ Razgovor s general-bojnikom Đurom Matuzovićem, zapovjednikom ZP-a Orašje, 17. kolovoza 2013. u Orašju (audiosnimka kod autora).

područje Rtnice, nakon djelovanja topništva HVO-a bila je spaljena zemlja.⁶⁷ VRS je imala znatne gubitke u živoj sili i tehnici. Tijekom petog napada duž cijele crte obrane položaja HVO-a uočeno je kretanje 13 tenkova i dva BVP-a VRS-a.⁶⁸

Zbog gubitka dijela crte obrane na potezu Lepnice – Vidovice u zoni obrane 4. gmtbr, na drugoj zapadnoj strani bojišnice Šamac – Grebnice, 202. dp izvodi „simulirani napad kako bi rasteretili zonu obrane 4. gmtbr i dijela 106. dp koji su trpjeli žestok napad neprijatelja“.⁶⁹ Premda je ovaj „simulirani napad“ bio tek toliko da privuče dio snaga VRS-a, ipak je dano do znanja protivničkim snagama da postoje mogućnosti i protuudara na njihove položaje. Napad 14. svibnja mogao bi se okarakterizirati kao najkritičniji za snage HVO-a s obzirom na to da je VRS nakon vrlo jakog napada uspjela zaposjesti i ovladati dijelom bojišnice te tako stvoriti preduvjete za daljnji prodor.⁷⁰ U tom slučaju taktikom uvođenja novih snaga stvorile bi se predispozicije napredovanja dublje u zone obrane uklinjavanjem što bi u konačnici moglo završiti pogubno. Uklinjavanje bi značilo odsijecanje zone obrane Vidovice – Kopanice – Vučilovac i udar s boka na 106. dp prema Orašju, odnosno području hrvatskih mjesta Kostrč – Donja Mahala. Može se pretpostaviti da bi zaposjedanjem tog dijela oraškog bojišta došlo do stradavanja velikog broja civila.⁷¹ Prvi i jedini put tijekom ofenzive snage VRS-a uspjele su ovladati jednim dijelom bojišnice i prisiliti branitelje da se povuku na tzv. „rezervne položaje“. Zapravo ne možemo govoriti o drugoj liniji obrane jer općenito na bojištu Orašje – Šamac – Domaljevac nije postojala na većem

⁶⁷ Razgovor s pukovnikom Ivom Oršolićem, zapovjednikom 106. dp, 6. travnja 2014. u Tolisi (audiosnimka kod autora).

⁶⁸ HMDCCR, ZP Orašje, SIS pri ZPO, kut. br. 1894, Službena bilješka, 16. 05. 1995., klasa 804-01/95-47-02; Službena bilješka, 26. 05. 2016., broj: 1723/10-03/95-04. „Predmet: Izvješće o bojnim djelovanjima u sektoru 3 na dan 14. 05. 1995.“; *Ratni dnevnik 106. brigade Bosanske Posavine Orašje*, Orašje, 14. 05. 1995.

⁶⁹ HMDCCR, ZP Orašje, 202. domobranska pukovnija, kut. br. 3025, 19. 05. 1995., broj 01/95-421; Zapovjedništvo 202. dp, Operativno tjedno izvješće.

⁷⁰ HMDCCR, ZP Orašje, SIS pri 4. gmtbr, kut. br. 1896, Službena bilješka, 23. 05. 1995., Predmet: Prgić Zlatko nije dosljedno izvršio zadatak. Ovdje se navodi otporna točka 4 kao najniža po redosljedu s koje je zbog jakog tenkovskog-napada povlačenje na lateralni kanal naredio zapovjednik sektora Tihomir Perić.

⁷¹ Predrag OREŠKOVIĆ, Zvonko ŽIVKOVIĆ, Samo neka nas podržava majka Hrvatska, *Večernji list*, (Zagreb) 16. 6. 1995., 7. Do 1995. gotovo cjelokupno stanovništvo izbjeglo s ovog područja se tijekom 1992. vratilo u svoja mjesta u općini Orašje i Bos. Šamac – Domaljevac. Također, tamo je boravio i manji dio stanovništva izbjeglog sa zauzetog područja BP-a koje je od listopada 1992. prešlo na slobodno područje BP-a. U to je vrijeme na području općine Orašje – Bos. Šamac – Domaljevac prema riječima načelnika općine Orašje živjelo oko 40 000 stanovnika. U pet osnovnih i jednoj srednjoj školi tijekom 1995. nastavu je pohađalo oko 3000 učenika.

dijelu zbog geostrateškog položaja i udaljenosti prve crte obrane te plitke dubine bojišta. Od rijeke Save krajnja južna točka bojišta na Oštroj Luki udaljena je 15 km a najbliža točka tek 7 – 8 km prema Lepnicama.⁷²

VRS nastavlja s pripremama za napad i vrši pregrupiranje postrojbi u noćnim satima na pravcima mogućih napada. Unatoč varljivom primirju, VRS je i dalje djelovala s izviđačko-diverzantskim postrojbama ispitujući moguće pravce napada i uporno tražeći slabu točku na crti obrane. Ofenziva se nastavila šestim napadom 15. svibnja. VRS je umjesto u ranim jutarnjim satima izvršila pješачki napad u popodnevnim satima pokušavajući tako iznenaditi branitelje. Napad su izveli diverzanti i pješачke snage na zonu odgovornosti 202. dp (102. bojna OT 5. i 6.) Bosanski Šamac – Domaljevac uz jaku topničku i tenkovsku potporu, a nakon što su branitelji uzvratili „svom žestinom“ snage VRS-a su do 17,00 sati vraćene na početne položaje.⁷³ Istovremeno duž crte bojišnice srpskih snaga vršeno je pregrupiranje i utvrđivanje novih položaja odakle su djelovali iz pješачkog naoružanja (tromblonima) prema crti obrane HVO-a. Na taj su način srpske nage provjeravale braniteljske otporne točke i planirale polaznu poziciju za napadna djelovanja. Obično su tijekom kasnih poslijepodnevni sati i posebno u noći postrojbe VRS-a vršile pregrupiranje tehnike i pješastva na pravcima mogućih napada.⁷⁴ Takve su radnje izvođene i uoči sljedećega napada.

O intenzitetu i jačini napada VRS-a govori i činjenica da je u razdoblju od 5. do 15. svibnja 1995. na područje Orašje – Bosanski Šamac – Domaljevac poginulo 18, a ranjeno 105 pripadnika HVO-a, dok su dva civila poginula, a osam je ranjeno. Sigurnosne službe HVO-a nisu raspolagale s ukupnim gubitcima VRS-a, ali s obzirom na izvješća s crte bojišta procijenili su da je srpskim snagama u tim napadima uništeno pet tenkova, jedan transporter i jedna praga te su prema pretpostavkama imali preko 50 poginulih i vjerojatno trostruko više ranjenih.⁷⁵

Operacija VRS-a nastavlja se, a sedmi napad uslijedio je 17. svibnja ujutro u pet sati i 45 minuta po cijeloj crti obrane. Težište napada je na zapadnom dijelu bojištu od Bosanskog Šamac prema Domaljevcu na području Grebnica,

⁷² O tome da nije postojala uređena druga crta bojišnice govori i Sigurnosno izvješće od 18. 5. 1995. gdje se navodi kako se tijekom noći radilo na inženjerijskom uređenju prve crte bojišnice jer se po danu zbog djelovanja pješadije i topničke vatre to nije moglo raditi, „dok uređena druga crta na većem dijelu naše bojišnice ne postoji“. HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZP Orašje, kut. br. 1892, klasa: 804-01/95-47-02, Sigurnosno izvješće (za period od 17. 05. od 17,00 do 18. 05 do 11,00 sati).

⁷³ HMDCDR, ZP Orašje, 202. domobranska pukovnija, kut. br. 3025, 19. 05. 1995., Predmet: Operativno tjedno izvješće.

⁷⁴ *Ratni dnevnik 106. brigade Bosanske Posavine Orašje*, Orašje, 16. 05. 1995.

⁷⁵ HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZP Orašje, kut. br. 1894, 16. 05. 1995., klasa 804-01/95-47-02, Predmet: Presjek dosadašnjih b/d u razdoblju od 05. 05. 95. do 15. 05. 1995. god. u z/o ZP Orašje.

na južnom središnjem dijelu bojišta od Obudovca prema Boku i od Čović Polja prema Matićima, a na istočnom bojištu od Lonačara i Lepnica prema Vidovicama i Orašju zatim od Krepšića prema Vučilovcu. Na središnjem dijelu bojišta izvršen je najjači pješačko-tenkovski napad u širini od 5,5 do 6 km u kojemu je sudjelovalo 12 tenkova i tri transporter. Napad se izvodio na potezu od Obudovca prema Boku na spoju 1. i 2. bojne 106. dp, a zatim se prenio na komunikaciju od Čović Polja prema Matićima na spoju 2. i 3. bojne te kasnije na spoju 3. bojne 106. dp i 4. gmtrb od Lončara prema Orašju. Svi napadi duž cijele bojišnice odbijeni su, a VRS su naneseni gubitci u tehnici i ljudstvu.⁷⁶ Prema riječima zarobljenog srpskog oficira, pomoćnika zapovjednika 2. bataljona iz 11. dubičke brigade VRS-a, tijekom napada 17. svibnja na hrvatske položaje između Vučilovaca i Kopanica ova brigada imala je zadatak s prvom bojnom ući u Kopanice i odsjeći 201. dp HVO-a, a druga bojna trebala je ući u Vučilovac i prisiliti HVO na povlačenje preko rijeke Save u Rajevo Selo, u Hrvatsku. U napadu su uz spomenute dvije bojne sudjelovale „jedinice *Panteri* iz Bijeljine i *Vukovi* s Dinare“, a korištene su i „Štuke“, pružne naprave za razminiranje. Napad je odbijen, a VRS se morala povući na početne položaje uz gubitke od „dvadesetak mrtvih i mnogo više ranjenih“.⁷⁷ Topništvo i minobacači snaga HVO-a vrlo su uspješno djelovali prema položajima napadača onemogućavajući im uvođenje i razvijanje većih pješačkih snaga.⁷⁸

Usljedilo je kratkotrajno prividno zatišje, ali uz svakodnevno povremeno djelovanje iz pješačkog naoružanja, snajpera, minobacača, a povremeno iz topništva i tenkova. O tome da nije bilo opuštanja svjedoče izvješća SIS-a službe ZP-a Orašje o ranjavanju branitelja uslijed djelovanja srpske vatre po crti bojišta. Iako sljedeća tri dana nije bilo pješačko-tenkovskih napada, i dalje je opreznost branitelja morala biti na visokoj razini. U jednom od takvih „mirnijih razdoblja“ 19. svibnja pripadnici 201. dp na svojoj zoni odgovornosti (Vučilovac – Kopanice) uništili su jedan tenk (T-34) i zarobili jednog pripadnika VRS-a. Tog su dana lakše ranjena dva pripadnika HVO-a iz 201. domobranske pukovnije.⁷⁹

Operacija VRS-a već je u prvoj glavnoj fazi djelovanja od 5. do 17., odnosno 28. svibnja doživjela poraz što je konstatirao i glavni štab Vojske Jugoslavije (VJ). Glavni „krivci“ prema navodnim stavovima glavnog štaba VJ-a bili su

⁷⁶ HMDCCR, ZP Orašje, 106. brigada, kut. br. 2418, Dnevno operativno izvješće za dan 17. 05. 1995.; *Ratni dnevnik 106. brigade Bosanske Posavine Orašje*, Orašje, 17. 05. 1995.

⁷⁷ A. BAOTIĆ, I. ILIĆ, Mi smo srušili Plehan i ubijali civile, *Posavski glasnik*, (Orašje), 15. 6. 1995., 15.

⁷⁸ HMDCCR, ZP Orašje, 106. brigada, kut. br. 2418, Dnevno operativno izvješće za dan 17. 05. 1995.; *Ratni dnevnik 106. brigade Bosanske Posavine Orašje*, Orašje, 17. 05. 1995.

⁷⁹ HMDCCR, ZP Orašje, SIS pri ZP Orašje, 19. 05. 1995., klasa: 804-01/95-47-01, Dnevno sigurnosno izvješće.

general Mladić i general Talić te političko vodstvo RS na čelu s predsjednikom Radovanom Karadžićem. Međutim, operacija nije prekinuta što je bilo za očekivati s obzirom na neuspjeh dosadašnjeg tijeka, nego je uslijedio nastavak. Na „koridor“ je poslan „umirovljeni“ general-major Milan Aksentijević (umirovljen u svibnju 1992.) kako bi napravio detaljnu analizu neuspjeha VRS-a sa svim uzrocima i posljedicama te utvrdio snagu postrojbi HVO-a. Prema novinskim navodima iz *Posavskog glasnika*, nakon toga je na mjesto zapovjednika srpskih snaga za nastavak operacije postavljen general-potpukovnik Manojlo Milovanović, načelnik glavnog štaba VRS-a i desna ruka generala Mladića. General Milovanović je novom taktikom uz kvalitetniju logistiku i s novim snagama trebao slomiti otpor snaga HVO-a i ostvariti toliko važan strateški cilj osvajanja „oraškog džepa“.⁸⁰

Uz kratki predah VRS je nastavila planiranje daljnjih napada duž cijele crte bojišta, prvo na istočnom dijelu bojišta na području Kopanice – Vidovice, a zatim težište napada prenosi na zapadni dio bojišta Bosanski Šamac – Domaljevac na području Grebnice – Brvnik. Na taj način istovremenih napada na jednom i drugom kraju bojišta pokušalo se taktički „razvući“ snage HVO-a tako da interventne postrojbe ne mogu istovremeno djelovati „na više borbenih zona“. Premda, zbog nevelike dubine bojišta i manje od 20-ak km duge bojišnice u takvim situacijama snage HVO-a su iz bilo kojeg dijela oraškog bojišta mogle biti prebačene u roku od 20 minuta. U noći s 20. na 21. svibnja VRS je pojačala izvidničke aktivnosti na crti obrane 4. gmtbr i 202. dp nakon čega je u rano jutro uslijedio *osmi* pješačko-tenkovski napad. Napadi VRS-a posebno su bili usmjereni na zonu obrane 4. gmtbr, područje obrane Vidovice – Kopanice, gdje je prvi izveden u rano jutro i zatim drugi odmah nakon toga uz lansiranje dvije pružne naprave za razminiranje tzv. „Štuke“. Nakon što su oba napada odbijena, VRS je u popodnevним satima ponovno izvela pješački napad.⁸¹ Jaki pješačko-tenkovski napad izvodio se i na drugom kraju bojišta, onom zapadnom u zoni obrane Grebnice (zaseok Lijeskovac) i na pravcu škola u Grebnicama. Na ovom dijelu obrane na komunikaciji Bosanski Šamac – Grebnice – Domaljevac bili su česti pokušaji proboja VRS-a i vođene su vrlo iscrpljujuće borbe uz obostrane gubitke. Crta razdvajanja bila je u samom mjestu Grebnice. Napadi na ovom pravcu trajali su od ranih jutarnjih sati do 10,00 sati i ponovno u poslijepodnevним satima. Prema procjeni zapovjedništva, na crtu zone obrane 202. dp ispaljeno je preko

⁸⁰ Ilija ILIĆ, General Milanović šalje lažna izvješća u Beograd o propaloj ofenzivi *Osveta*, *Posavski glasnik*, (Orašje), 15. 6. 1995., 2.

⁸¹ HMDCCR, ZP Orašje, SIS pri ZP Orašje, kut. br. 1892, 22. 05. 1995., ur. br. 02-09/95-38-122, Dnevno sigurnosno izvješće.

2000 projektila raznih kalibara.⁸² Svi napadi uspješno su odbijeni bez ugroze crte obrane. HVO je imalo gubitke od jednog poginulog te devet ranjenih branitelja. Iz 202. dp poginuo je jedan vojnik, dok su dvojica ranjena (jedan teže). Iz 106. dp ranjen je jedan vojnik, a iz 4. gmtbr šestorica (dva teže). Topništvo VRS-a gađalo je ciljeve po dubini teritorija pri čemu su znatno oštećeni stambeni i gospodarski objekti, a poginuo je jedan civil.⁸³ Nakon dužeg mirovanja u razdoblju od sedam dana VRS je ponovno izvršila pregrupiranje svojih snaga i pripremu za napad.

Druga faza operacije od 29. svibnja do 1. lipnja 1995.

Nakon mirovanja u razdoblju od sedam dana VRS je ponovno izvršila pregrupiranje svojih snaga i pripremu za napad te 29. svibnja započinje druga faza operacije. U ranim jutarnjim satima tog dana započeo je *deveti* napad topničkim udarima duž cijele crte bojišta, a ubrzo zatim i po dubini teritorija obrane. Posebno je teško bilo na području Grebnice (Lijeskovac) u zoni obrane 202. dp, odnosno 104. bojne. U početnoj fazi napada VRS je koristila „projektila velike razorne moći“, a u izvješću 202. dp navodi se da su ispaljena tri takva projektila „jedan na pravac „nasip“, a dva na pravcu Lijeskovac“.⁸⁴ U izvješću SIS-a navodi se da su to bile pružne naprave za uništavanje minskih polja tzv. „štuke“.⁸⁵ VRS je u početnoj fazi napada imala uspjeha u predjelu „nasipa“ gdje su potisnute snage 202. dp (104. bojne) HVO-a. U predjelu „nasipa“ i Lijeskovca gdje izvršen pješачko-tenkovski napad bilo je pet ranjenih (jedan teže) pripadnika iz 202. dp 104. bojne HVO-a. Brzom intervencijom hrvatskih snaga svi su položaji vraćeni, a „snage neprijatelja su tog dana imale znatan broj ranjenih a sigurno i mrtvih, jer su za sobom ostavile više pješачkog naoružanja pri povlačenju“.⁸⁶ Na drugim dijelovima bojišta nije bilo pješачko-tenkovskih napada. Zbog jakih i dugotrajnih topničkih i minobacačkih granatiranja po crti obrane branitelji su često bili ranjavani, ali su i ginuli, unatoč dobro utvrđeni bunkerima, zaklonima i rovovima. Često su to bili izravni tenkovski pogodci u

⁸² HMDCDR, ZP Orašje, 202. domobranska pukovnija, kut. br. 3025, 26. 05. 1995., broj: 338/95, Operativno tjedno izvješće.

⁸³ HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZP Orašje, kut. br. 1892, 22. 05. 1995., ur. br. 02-09/95-38-122, Dnevno sigurnosno izvješće; ZP Orašje, 202. domobranska pukovnija, kut. br. 3025, 26. 05. 1995., broj: 338/95, Operativno tjedno izvješće.

⁸⁴ HMDCDR, ZP Orašje, 202 domobranska pukovnija, kut. br. 3025, 02. 06. 1995., br. 348/95, Operativno tjedno izvješće.

⁸⁵ HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZP Orašje, kut. br. 1892, 29. 05. 1995., ur. br. 02-09/95-38-131, Sigurnosno izvješće.

⁸⁶ HMDCDR, ZP Orašje, 202 domobranska pukovnija, kut. br. 3025, 02. 06. 1995., br. 348/95, Operativno tjedno izvješće.

bunker ili minobacački pogodci koji su padali direktno u rov. Također, mnoga pojedinačna stradavanja događala su se i tijekom svakodnevne snajperske paljbe. Tako su i tijekom ovog napada uslijed jakih topničkih djelovanja po crti bojišta od jedne topničke granate VRS-a poginula trojica pripadnika 106. dp (3. bojna) HVO-a. Ukupno je tijekom ovoga napada ranjeno 11 i poginulo pet pripadnika HVO-a. Srpskim snagama uništen je jedan tenk i jedan BVP M 80.⁸⁷ Odmah sutradan, 30. svibnja, uz uobičajeno jaki topnički napad po crti obrane, uslijedio je *deseti* pješačko-tenkovski napad VRS-a, i to na području obrane 3. bojne 106. brigade (Kostrčka satnija). Napad je odbijen uz gubitke srpskih snaga u živoj sili i tehnicima kojim su prigodom pogođena i uništena dva tenka.⁸⁸ Nakon jednog dana predaha *jedanaesti* napad srpskih snaga izveden je 1. lipnja topničkim i minobacačkim djelovanjem duž cijele crte obrane osobito po crti obrane 106. i 202 dp. U 20,25 pokrenut je pješački, a petnaest minuta kasnije pješačko-tenkovski napad na spoju 2. i 3. bojne 106. dp iz smjera Čović Polja. Napad srpskih snaga učinkovito je odbijen i sve crte obrane ostale su „stabilne i nepromijenjene“, navodi se u izvješću. U istom izvanrednom izvješću ZP-a Orašje od 1. lipnja poslanom na Glavni stožer HVO-a u Mostar piše: „Neprijatelj već nekoliko dana u predvečernjim satima vrši pregrupiranje ljudstva i tehnike te u samim večernjim satima kreće u kombinirani pješačko-tenkovski napad, što do sada nije koristio, vrši takozvano podvlačenje sa iznenadnim prepadima.“⁸⁹ Svi napadi VRS-a su do 1. lipnja izvođeni tijekom dana, ujutro, prije podne i popodne, no s obzirom na neuspjeh počinje se primjenjivati taktika napada u predvečernjim satima. VRS je taktikom zaposjedanja položaja što bliže crti bojišnice pokušavala stvoriti maksimalne uvjete za brzi iznenadni napad s jakim udarom. To su radili ukapanjima i stvaranjem tzv. jurišnih rovova⁹⁰ što je moguće bliže otpornim točkama koju su kanili napasti. VRS je nastavila s naizmjeničnim pregrupiranjem svojih snaga tražeći najbolju poziciju za napadno djelovanje i taktiku kojom bi slomili obranu oraškog područja. Nakon 1. lipnja uslijedilo je razdoblje privremenog „zatišja“ uz povremeno topničko djelovanje po crti obrane

⁸⁷ HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZP Orašje, kut. br. 1892, 29. 05. 1995., ur. br. 02-09/95-38-131, Sigurnosno izvješće; *Ratni dnevnik 106. brigade Bosanske Posavine Orašje*, Orašje, 29. 05. 1995.

⁸⁸ *Ratni dnevnik 106. brigade Bosanske Posavine Orašje*, Orašje, 30. 05. 1995.

⁸⁹ HMDCDR, Zapovjedništvo ZP Orašje, Glavni stožer HVO, kut. 318, 01. 06. 1995., klasa 818-02/95-47, Predmet: Izvanredno izvješće.

⁹⁰ HMDCDR, ZP Orašje, 202 dp, kut. 3025, 02. 06. 1995., broj: 02-03-193/95, Zapovjedništvo 202. dp Domaljevac, Predmet: tjedno izvješće. Ovdje se navodi dobar primjer kako su srpske snage tražile najslabiju točku obrane snaga HVO-a. To su obično radili na spojevima postrojbi, u ovom slučaju 102. i 104. bojne, gdje su iskopali tzv. jurišne rovove odakle su prelazili u iznenadno napadno djelovanje.

i dubini područja po civilnim ciljevima. VRS je dalekometnim topništvom više puta gađala i civilne ciljeve u Hrvatskoj, tj. šire područje Županje.⁹¹

Treća, završna faza napada od 2. do 12. lipnja 1995.

Nakon kraćeg mirnog razdoblja uslijedila je treća završna faza napada. *Dvanaesti* pješačko-tenkovski napad započeo je 8. lipnja u 13 sati i 5 minuta, a izveden je iz smjera srpskog uporišta Čović Polja na zonu obrane 3. bojne (106. dp). U nepunih sat vremena na šire područje obrane Matića ispaljeno je preko 1000 projektila različitog kalibra. Pri tom su s većim projektilima gađani i civilni ciljevi u dubini branjenog teritorija. Napad VRS-a odbijen je, pri čemu se procjenjuje da su srpskim snagama naneseni veći gubitci u ljudstvu, a uništen je jedan tenk koji je ostao udaljen 50 metara od crte obrane snaga HVO-a. Jedan branitelj iz 1. bojne 106. dp poginuo je, a devet iz 3. bojne 106. dp je ranjeno, od kojih dvojica teže.⁹² Istovremeno, na zapadnoj strani bojišta u 14,05 započeo je jaki topnički i pješačko-tenkovski napad na zonu obrane 104. bojne 202. dp na području Grebnica (rajon Lijeskovac na potezu Lijeskovački most – Jagića šuma). Prilikom napada lansirane su tri pružne naprave „Štuke“ za uništavanje minskih polja koje su pri tome načinile veća oštećenja obrambenih bunkera na prednjem kraju crte obrane. Napad je trajao sve do kasno uvečer i uspješno je odbijen, pri čemu je VRS imala gubitke u ljudstvu, jedan tenk je uništen, a jedan onesposobljen. Ovoga zadnjega srpske su snage pokušavale nekoliko puta bezuspješno izvući na svoj teritorij. U večernjim satima VRS ponovno napada na istočnom dijelu bojišnice u zoni obrane 4. gmtbr i 201 dp. Svi napadi tog dana su odbijeni, pri čemu je VRS-u uništeno ili oštećeno šest tenkova T-55 i naneseni su im gubitci u ljudstvu. Ukupno je iz stroja izbačeno 25 pripadnika HVO-a. Od toga su dva poginula, a pet je teže i 18 lakše ranjenih. Topnički napadi tog dana trajali su do 22,00 sata.⁹³ Prema intenzitetu borbi i gubicima obiju strana, 8. lipnja bio je jedan od jačih napada VRS-a.

Uslijed dugotrajnih iscrpljujućih borbi i gotovo neprekidnog granatiranja položaja branitelji ZP-a Orašje trpjeli su svakodnevne gubitke više od mjesec dana i počeo se osjećati nedostatak vojnika na bojištu. Bilo je potrebno

⁹¹ *Ratni dnevnik 106. brigade Bosanske Posavine Orašje*, Orašje, 06. 06. 1995. i 12. 06. 1995. Dana 6. lipnja ispaljeno je sedam granata iz haubice na područje Županje iz pravca srpskog uporišta Obudovac, a zatim ponovno više granata 12. lipnja.

⁹² *Ratni dnevnik 106. brigade Bosanske Posavine Orašje*, Orašje, 08. 06. 1995.

⁹³ HMDCDR, ZP Orašje, GS HVO, kut. br. 318, 09. 06. 1995., klasa: 818-02/95-47, red. br. 1399, Predmet: izvanredno tjedno izvješće sa stanjem u 10,00 h; HMDCDR, ZP Orašje, 202 domobranska pukovnija, kut. br. 3025, 09. 06. 1995., br. 02-01/95-02-445, Operativno tjedno izvješće.

dotatno mobilizirati vojne obveznike ne samo na području BP-a nego i one s prebivalištem u općini Orašje i Bosanski Šamac – Domaljevac, a koji su se tada nalazili u Hrvatskoj.⁹⁴ Takav prijedlog ubrzo je i realiziran pa je uz koordinaciju civilne i vojne policije iz RH s onom u BP-u do 12. lipnja 1995. u ZP Orašje pristiglo 388 vojnih obveznika koji su raspoređeni po domobranskim pukovnijama i tako nadomjestili nedostatak vojnika uslijed pogibije ili ranjavanja.⁹⁵

U završnoj fazi napada VRS je u sljedeća dva dana 11. i 12. lipnja uložila posljednje napore napadajući po cijeloj crti obrane kako bi slomila otpor branitelja. Nije točan podatak američke obavještajne službe (CIA) u *Balkan Battlegrounds* da je VRS 10. lipnja opozvala svoje snage i odustala od daljnje ofenzive jer su poslije toga 11. i 12. lipnja pokušali jakim topničko-pješačko-tenkovskim napadima probiti crte obrane HVO-a na istočnom i zapadnom dijelu bojišta.⁹⁶ *Trinaesti* napad izvršen je 11. lipnja kasno u noći u 3 sata i 45 minuta na zonu obrane 104. bojne (202. dp) u predjelu Grebnica (Lijeskovac – škola Grebnice). Kako je VRS iscrpila sve napadne taktike koje nisu donijele očekivanog rezultata, naposljetku koristi taktiku iznenađenja primjenom jakog topničko-pješačkog napada u dubokoj noći kada je branitelje trebalo iznenaditi „na spavanju“. No tu su namjeru branitelji HVO-a osujetili te odbili napad. Nakon odbijenog napada „obostrano je nastupio period relativnog smirivanja da bi neprijatelj u 7,00 sati otpočeo s novim jakim topničkim napadom po našim položajima“ na područje Grebnica (Lijeskovac), a onda i na središnjem dijelu bojišnice po zoni obrane 106. dp iz pravca srpskog uporišta Obudovca.⁹⁷ Posljednji *četnaesti* kombinirani pješačko-topnički napad izveden je 12. lipnja u 18 sati i 30 minuta istovremeno na dva suprotna kraja bojišta, istočnom dijelu u zoni obrane 201. dp (Vučilovac – Kopanice) i zapadnom u zoni obrane 202. dp (Grebnice). Na dijelu zone obrane 201. dp prilikom napada ispaljena je još jedna u nizu pružnih naprava za uništavanja minskih polja, tzv. „Štuka“. Svi napadi uspješno su odbijeni, a VRS je zbog nemoći na bojnopolju po tko zna koji puta topnički djelovala po dubini teritorija na naseljena mjesta. Topnički

⁹⁴ HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZP Orašje, kut. br. 1894, 09. 06. 1995., 804-01/95-47-01, Izvanredno izvješće.

⁹⁵ HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZP Orašje, kut. br. 1892, klasa 804-01/95-47-01, 12. 06. 1995., Dnevno sigurnosno izvješće.

⁹⁶ *Balkan Battlegrounds*, 299. „By the 10 June the VRS had to give up and call the a halt to the operation.“

⁹⁷ HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZP Orašje, kut. br. 1892, klasa 804-01/95-47-01, 12. 06. 1995., Dnevno sigurnosno izvješće.

napadi trajali su navečer do 21,10, a po crti bojišnice i nakon toga iz pješačkog naoružanja i povremeno iz minobacača.⁹⁸ Napokon VRS u potpunosti odustaje od daljnje ofenzive, ali je nastavila djelovati po crti obrane HVO-a s pješačkim naoružanjem (osobito snajperima), minobacačima, tenkovima i topništvom. Sve do kraja lipnja i početka srpnja 1995. VRS je povremeno djelovala dalekometnim topništvom po civilnim ciljevima u dubini oraškog područja te Hrvatskoj na području Županje.⁹⁹

Kontroverze i indicije o „zamjeni“ zapadne Slavonije za Orašje

Neposredno prije vojno-redarstvene operacije „Bljesak“ HV-a u zapadnoj Slavoniji, na srpskom, ali i hrvatskom medijskom prostoru pojavile su se informacije odnosno dezinformacije o zamjeni ili predaji oraškog područja za zapadnu Slavoniju. Takvu je tezu propagirala obavještajna služba VRS-a i razni srpski mediji neposredno prije, ali i tijekom operacije VRS-a „Plamen 95“ nastojeći unijeti razdor i sumnju te narušiti moral branitelja HVO-a na oraškom području. O tome se govori i u izvješću 202. dp gdje piše kako među braniteljima HVO-a kruže razne priče o mogućem pokušaju „predaje“ ili „zamjene“ ovog dijela BP-a za zapadnu Slavoniju. Srpska propaganda je preko sredstava javnog priopćavanja (posebno radija) uporno plasirala teze da je „Posavina u nekakvom aranžmanu već određena kao naknada za Zapadnu Slavoniju“. Takve tvrdnje o zamjeni BP-a prenosile su i neka hrvatska sredstva priopćavanja, navodi se u izvješću.¹⁰⁰

Tezu o zamjeni Orašja za zapadnu Slavoniju izrekao je i uhićeni srpski oficir Miroslav Vasilić, pomoćnik zapovjednika 2. bojne 11. dubičke brigade. On je tvrdio kako je vojnicima VRS-a pred početak napada 5. svibnja na oraško-šamačko-domaljevačko područje rečeno „da će to biti čista formalnost jer je Orašje zamijenjeno za zapadnu Slavoniju, pa je, po pričanju Talića (op. aut., general potpukovnik Momir Talić, zapovjednik 1. Krajiškog korpusa VRS-a)... sve to već sređeno s Hrvatima“.¹⁰¹ Na drugoj strani ovakve sumnje vezane su i uz činjenicu da je izostala pomoć VRS-u prilikom operacije „Bljesak“ HV-a u

⁹⁸ HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZP Orašje, kut. br. 1892, klasa 804-01/95-47-01, 13. 06. 1995., Dnevno izvješće.

⁹⁹ *Ratni dnevnik 106. brigade Bosanske Posavine Orašje*, Orašje, od 13. lipnja do 15. srpnja 1995.

¹⁰⁰ HMDCDR, ZP Orašje, 202. domobranska pukovnija, kut. br. 3025, br. 03-01/95-02-384, 22. 05. 1995., *Prosudba morala za svibanj 1995.*

¹⁰¹ A. BAOTIĆ, I. ILIĆ, Mi smo srušili Plehan i ubijali civile, *Posavski glasnik*, (Orašje), 15. 6. 1995., 15; A. BAOTIĆ, I. ILIĆ, Neizvršen zadatak, metak u leđa, *Panorama*, (Zagreb), 7. 6. 1995., 10 – 11.

zapadnoj Slavoniji.¹⁰² General Momir Talić, zapovjednik 1. krajiškog korpusa VRS-a, neslanje vojne pomoći SVK-a pravdao je navodnom ugrozom koridora u BP-u gdje su se morale zadržati sve raspoložive snage. Izjavio je kako rat u zapadnoj Slavoniji nema nikakve veze s njima i da će se oni držati „po strani“ pa čak nisu dopuštali ni otvaranje topničke vatre sa svog područja kao podršku vojsci RSK. U jednom spisu od 3. svibnja 1995. se navodi kako je Radovan Karadžić na tajnim sastancima s vodstvom RSK više put isticao „besmislenost obrane Zapadne Slavonije i predlagao zamjenu za Orašje, Bosanku Posavinu ili novac“.¹⁰³ Budući da autoru nisu dostupni eventualni drugi izvori, ako uopće postoje, koji govore o Karadžićevu prijedlogu „zamjene“ zapadne Slavonije za Orašje ili Bosansku Posavinu, zbog toga ovu tezu ne može smatrati utemeljenom činjenicom nego tek pretpostavkom.

Nekima je povod za tezu „zamjene Orašja za zapadnu Slavoniju“ bio izostanak konkretne pomoći postrojbi HV-a i logističke potpore. Naime, tijekom operacije „Plamen 95“ na oraškom području nisu upućivane postrojbe HV-a. O tome govori i Američka obavještajna agencija (CIA) koja u svojoj studiji navodi kako su snage HVO-a bez pomoći HV-a odlučno odbile srpsku ofenzivu na oraško-šamačko-domaljevačkom bojištu.¹⁰⁴ Da neće dobiti pomoć HV-a rečeno je i brigadiru Matuzoviću, i to na sastanku koji je 19. travnja 1995. upriličio general Đuro Dečak. Tada je neimenovani viši časnik HV-a rekao brigadiru Matuzoviću da se sami pripreme za obranu, odnosno ofenzivu VRS-a, jer neće dobiti ni jednog vojnika iz Hrvatske.¹⁰⁵

¹⁰² Balkan Battlegrounds, 298. Unatoč tomu što je zračna obrana VRS-a srušila HV-ov zrakoplov MIG 21, ipak VRS u zapadnu Slavoniju nije poslala gotovo nikakve druge kopnene snage kao ispomoć 18. korpusu SVK-a; D. MARIJAN, *Domovinski rat*, 333. Marijan navodi: „Izostala je i obećana organizirana pomoć 1. krajiškog korpusa VRS-a. U borbu se uključilo tek nekoliko manjih skupina i pojedinaca. Četa 1. lpbz Gradiška angažirana je na području Donjeg Varoša, što je bila jedina konkretna pomoć VRS-a. Nije se uključila ni Vojska Jugoslavije.“; Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. – 1995., Dokumenti, knj. 18, Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (svibanj – kolovoz 1995.), Zagreb – Slavonski Brod, 2015., 75. Komandant SVK-a general Čeleketić kaže kako je tražio pomoć od VRS-a, ali je nije dobio jer je general Talić objavio da se VRS neće uključivati „u tu stvar“, odnosno u rat u zapadnoj Slavoniji.

¹⁰³ Ivan BRIGOVIĆ, *Osvrt na operaciju „Bljesak“ u dokumentima Republike Srpske Krajine, Časopis za suvremenu povijest*, vol. 41, br. 1, Zagreb, 2009., 56 – 57. Autor kaže kako su temeljem navedenog izvora „događaji na području Zapadne Slavonije u travnju i svibnju 1995. bili dio unaprijed smišljenog scenarija“ ali da za takvu tvrdnju ne postoje dokazi „u drugim dokumentima“.

¹⁰⁴ Balkan Battlegrounds, 299. „The HVO, with no ground support from the Croatian Army, had decisively defeated a major Serb offensive.“

¹⁰⁵ Razgovor s general-bojnikom Đurom Matuzovićem, zapovjednikom ZP-a Orašje, 17. kolovoza 2013. u Orašju.

U redovima snaga HVO-a određenu sumnju o predaji ili prodaji oraškog područja dodatno je potaknuo događaj od 14. svibnja kada je VRS privremeno zauzela dio crte obrane na položajima 4. gmbr HVO-a. Tada je pripadnik 4. gmtr desetnik Franjo Konečni samovoljno napustio položaj na otpornoj točki bunker 6. nakon čega su se i ostali vojnici iz OT 6 povukli u pozadinu.¹⁰⁶ Neposredno nakon toga naređeno je i povlačenje pripadnika 4. gmtr na otpornim točkama 8., 9. i 10. O tome postoji detaljno izvješće SIS-a pri 4. gmtr u kojemu jasno piše da je motorolom naređeno iz IZM-a 4. gmtr da se snage HVO-a povuku na „rezervne položaje“.¹⁰⁷ U izvješću se navodi da je iz IZM-a naređeno povlačenje pripadnika 4. gmtr na dijelu bojišnice, ali ne i tko je izdao naredbu.¹⁰⁸ Vrlo jaki napadi srpskih snaga i napuštanje otporne točke 6. prouzročili su probijanje crte obrane na dijelu obrane 4. gmtr HVO-a i time dovođenje u opasnost uklinjavanja i dolaska s leđa braniteljima. Uslijed upornog djelovanja VRS-a u jednom pravcu po sektoru tri OT 8., 9. i 10. i napuštanjem položaja OT 6., srpske snage zaposjele su ove položaje 4. gmtr. S obzirom na nepovoljne okolnosti u kojima su se našli pripadnici 4. gmtr, naređeno je taktičko povlačenje na rezervne položaje radi konsolidacije crte obrane. Ponovni povratak izgubljenih položaja u koje su ušle snage VRS-a bio je znatno otežan, i to je prouzročilo dodatne gubitke snaga HVO-a. Nakon ovog događaja među braniteljima HVO-a pojavile su se dodatne sumnje prvenstveno radi istovremenog napuštanja položaja desetnika Franje Konečkog i zapovjedi o povlačenju pripadnika 4. gmtr. Međutim, nema nikakvih drugih dodatnih dokaza koji mogu povezati zapovijed o povlačenju s položaja dijela 4. gmtr i napuštanje položaja Konečkog. Sumnje branitelja HVO-a vezano uz ovaj događaj, koji je eventualno mogao prouzročiti pad oraškog područja, nije imao argumentiranih činjenica osim određenih hipotetičkih pretpostavki.

Nasuprot eventualnim sumnjama o zamjeni ili predaji oraškog teritorija postoji više događaja koji negiraju takvu tvrdnju. Među njima je prije svega

¹⁰⁶ HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri 4. gmtrb, kut. br. 1896, Službena bilješka, 26. 05. 1995, klasa: 804-01/95-47-02, Predmet: Samovoljno napuštanje crte u vrijeme borbenog djelovanja od strane Franje Konečnog, pripadnika 4. gmtrb. Odmah po ispitanom slučaju za Franjom Konečnim, koji je prebjegao u Hrvatsku, raspisana je tjeratica, a vojnom tužitelju upućena krivična prijava.

¹⁰⁷ HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri 4. gmtrb, kut. br. 1896, 26. 05. 1995., broj: 1723/10-03/95-04, Službena bilješka, Predmet: Izvješće o bojnim djelovanjima u sektoru 3 na dan: 14. 05. 1995. god. Ovdje se detaljno opisuje situacija tog dana i zapovjedi za povlačenjem snage 4. gmtrb (prvi vod s otporne točke 8. i 9.).

¹⁰⁸ Ovaj podatak je autoru u razgovoru potvrdio pripadnik 4. gmtrb koji je u svojstvu zamjenika zapovjednika 2. bojne došao na mjesto proboja VRS-a (gdje je odmah potom bio ranjen) te da su tada u IZM-u bili pukovnik Vlado Džoić i pukovnik Mato Bilonjić, zapovjednik 4. gmtrb.

boravak načelnika GS HVO-a general-bojnika Tihomira Blaškića koji je došao na područje ZP-a Orašje 14. svibnja. Tu se zadržao nekoliko dana posjetivši pri tome i prvu crtu bojišta.¹⁰⁹ Također, i političko vodstvo HR HB na čelu s predsjednikom HDZ-a HR HB Dariom Kordićem i predsjednikom zastupničkog doma HR HB Ivanom Benderom je 16. svibnja u jeku srpske ofenzive posjetilo oraško područje.¹¹⁰ Nakon što je delegacija BP-a imala službeni posjet kod predsjednika RH Franje Tuđmana, oraško područje je 2. lipnja posjetio i ministar obrane RH Gojko Šušak.¹¹¹ A onda je po prvi puta tijekom ofenzive VRS-a (nekoliko dana nakon posjete ministra obrane RH) i predstavnik HV-a brigadir (kasnije general-pukovnik) Mladen Kruljac kao zapovjednik 3. gardijske brigade HV-a posjetio područje ZP-a Orašje. Tek 7. lipnja i mjesec dana nakon ofenzive VRS-a na ZP Orašje u službeni posjet došli su pripadnici HV-a. Po svemu sudeći, dolazak pripadnika HV-a vezan je uz prethodni dolazak ministra obrane RH Gojka Šuška na područje ZP-a Orašje. Tom je prilikom bilo i predviđeno dovođenje 100 pripadnika 3. gardijske i 600 vojnika 5. gardijske brigade HV-a koji su trebali biti smješteni po školskim objektima u mjestima razmještanja.¹¹² Međutim, oni nikada nisu stvarno raspoređeni na prostor BP-a, pridošlo je tek nekolicina časnika iz 3. brigade HV-a i 20-ak pripadnika protuoklopne raketne bitnice iz 5. brigade HV-a.¹¹³

Unatoč postojanju sumnji o „zamjeni Orašja za zapadnu Slavoniju“, kako je to spomenuo Karadžić, iz svega navedenoga ne može se utvrditi da je postojala nikakva konkretna namjera zamjene ili prodaje teritorija. Iako su branitelji oraškog područja možda u određenoj fazi napada VRS-a posumnjali u zamjenu ili prodaju teritorija, ipak može se zaključiti da je to bio ponajprije plod srpske propagande preko raznih medija, a djelomično i nekih hrvatskih medija.

¹⁰⁹ HMDCR, ZP Orašje, 202. domobranska pukovnija, kut. br. 3025., br. 327/95, 19. 05. 1995. Operativno tjedno izvješće. U utorak, 16. 05. 1995. crtu bojišnice na području Grebnica u zoni obrane 104. bojne 202. dp obišao je načelnik GS HVO-a general-bojnik Tihomir Blaškić sa svojim suradnicima te časnicima i dočasnicima 104. bojne te dao kratku izjavu kako je zadovoljan vojnicima koji brane svoj prostor.

¹¹⁰ Posavina je Hrvatska zemlja, *Posavski glasnik*, 18. 5. 1995., 7.

¹¹¹ HMDCDR, Glavni stožer HVO, kut. br. 318, klasa 818-02/95-47, 02. 06. 1995., Predmet: Dnevno operativno izvješće. Ovdje se navodi kako je u posjetu ZP Orašje bio ministar obrane HR Gojko Šušak, koji je s članovima zapovjedništva ZP Orašje obišao dio postrojbi i crtu obrane.

¹¹² HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZPO, kut. br. 1892, klasa 804-01/95-47-01, 07. 06. 1995., Dnevno sigurnosno izvješće.

¹¹³ HMDCDR, HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZPO, kut. br. 1892, klasa 804-01/95-47-01, 15. 06. 1995., Dnevno sigurnosno izvješće.

PROSUDBA ZNAČENJA OPERACIJE „PLAMEN 95“ (UMJESTO ZAKLJUČKA)

Jačina topničkih i minobacačkih napada te kontinuitet trajanja pješaćko-tenkovskih napada na ovom bojištu govore o vrlo jakom intenzitetu borbi koje su vođene tijekom trajanja operacije VRS-a. Prema procjeni zapovjedništva 106. dp, u jeku najjačih napada koji su izvođeni u razdoblju od 10. do 17. svibnja 1995. VRS je ispalila preko 3000 različitih projektila po jednom danu. U istom izvješću 106. pukovnije HVO-a navodi se i da je VRS imala „preko 300 vojnika izbačeni iz stroja i oko 10 oklopnih vozila“, čiji izvor ne možemo potvrditi ni opovrgnuti.¹¹⁴ VRS je nedvojbeno imala znatne gubitke jer prema riječima zarobljenog srpskog oficira samo je tijekom napada 17. svibnja na hrvatske položaje između Vučilovca i Kopanica imala gubitke od „dvadesetak mrtvih i mnogo više ranjenih“.¹¹⁵ Broj od preko 3000 ispaljenih različitih projektila po napadu podudara se s izvješćima UN-a u kojim se navodi da su uslijed jake minobacačke i topničke paljbe tijekom pojedinačnih napada UN monitori zabilježili od 2000 do 5000 različitih detonacija.¹¹⁶ Zabilješke UN-a nisu mogle pratiti manje eksplozije koje uzrokuju minobacači od 60, pa i 82 mm, zatim razni bestrajni topovi, razni ručni bacači i slično.¹¹⁷ Ako se uz uzmu u obzir i ovakve detonacije, onda su ove brojke kudikamo veće. Dakle, i do 5000 različitih granata i projektila padalo je dnevno tijekom napada na područje čiji radijus obrane nije bio veći od 20 km i čije se područje prostire na oko 200 km četvornih. O napadu topništva na oraško područje piše i Miroslav Lazanski, srpski vojni analitičar: „Za onoga koji se brani u dobrim utvrđenjima... artiljerijska kanonada od 5000 granata i projektila ne mora da znači neki veliki problem.“¹¹⁸ Uzme li se u obzir činjenica da su napadi izvođeni ukupno u 14 dana i da je po svakom danu prosječno ispaljeno 3000 raznih projektila, plus za ostale „mirnije dane“ kada je padalo po nekoliko stotina raznih projektila i granata, onda dolazimo do broja od oko 50 000 topničkih, minobacačkih, tenkovskih i drugih projektila raznog kalibra ispaljenih tijekom operacije „Plamen 95“. A to znači da je u razdoblju napadnih djelovanja palo oko 250 raznih projektila po 1 km².

¹¹⁴ HMDCCR, ZP Orašje, 106. brigada, kut. br. 2418, 19. 05. 1995., klasa br. 8/95-48-01, Tjedno operativno izvješće od 13. 05. do 19. 05. 1995.

¹¹⁵ A. BAOTIĆ, I. ILIĆ, Mi smo srušili Plehan i ubijali civile, *Posavski glasnik*, (Orašje), 15. 6. 1995., 15.

¹¹⁶ Balkan Battlegrounds, 299. „UN monitors counted 2.000 to 5.000 detonations during most of the assaults.“

¹¹⁷ Ovaj podatak je autoru u razgovoru potvrdio načelnik ZP-a Orašje pukovnik Ilija Vincetić.

¹¹⁸ Miroslav LAZANSKI, *Istina o Srpskoj*, Beograd, 2001., 99.

Koliko je vodstvu RS-a bilo važno osvajanje oraško-domaljevačkog područja svjedoči i izjava Močila Krajišnika, tadašnjeg predsjednika Narodne skupštine RS-a koji je na sudu u Hagu priznao kako je „Orašje tokom rata postalo cilj iz vojno-strateških razloga“.¹¹⁹ Da je zaposjedanje ovoga područja BP-a bilo jedno od važnijih ciljeva i strateških prioriteta RS svjedoči i rasprava na trećoj izvanrednoj sjednici Narodne skupštine Republike Srpske (NS RS) održanoj 23. i 24. svibnja 1995. u Banja Luci gdje je više zastupnika komentiralo nužnu potrebu osvajanja oraškog područja. Prvi je to posebno naglasio predsjednik RS Radovan Karadžić koji je rekao: „Imamo naravno prioritete o kojima ne bi trebalo govoriti ovdje, ali prioritet je Orašje...“¹²⁰ Koliko je bilo važno uspješno okončati započetu operaciju na oraškom područje naglasio je i zastupnik u NS RS Zlatko Kelečević prenoseći i riječi najuglednijeg srpskog vojnog analitičara i novinara Miroslava Lazanskog: „Svoju diskusiju počecu citatom iz posljednjeg broja beogradskog dvonedeljnika „Argumenti“ koji glasi: „Ako hitno, uspješno ne okončaju jednu od operacija Bihać ili Orašje, Srbi će izgubiti rat“. Ovu stravičnu katastrofičnu rečenicu izrekao je Miroslav Lazanski, najpoznatiji jugoslovenski vojni komentator.“¹²¹ Lazanski je zapravo to napisao ovako: „Od presudne je važnosti da Vojska Republike Srpske barem jednu od dvije važne operacije oko Bihaća i oko Orašja, u kojoj su trenutno angažovane njene snage, što prije uspješno završi. U protivnom, srpska strana u BiH izgubiće rat.“¹²² Također, i zastupnik Anđelko Grahovac naglasio je stratešku važnost zaposjedanja Bihaća i Orašja sljedećim riječima: „U zajedničkom interesu koji je u ovom trenutku po meni naš kratkoročni strateški interes, a to je zauzimanje Orašja i Bihaća. Mislim da je to i uslov naše pobjede, naše vojske i srpskog naroda u stvaranju naše države i globalno završetka rata. Mislim da nam je to kratkoročni strateški cilj. Po meni u narednom periodu mnogo ozbiljnosti, mnogo više odgovornosti i rada, a kratkoročno strateški odraditi Bihać i Orašje i po meni neka to bude uslov

¹¹⁹ „Krajišnik na suđenju Karadžiću“, posjećeno 21. 7. 2016. <http://www.e-novine.com/region/region-tema/94173-Krajinik-suenju-Karadiu.html?print>. Prema navodima iz dnevnika generala Mladića, predsjednik Srbije Slobodan Milošević navodno je kritizirao političko rukovodstvo bosanskih Srba zbog nastojanja da se osvoji općina Orašje.

¹²⁰ Ratni dokumenti: Sednica Skupštine Šumske, maja 1995. (1) Karadžić: „Više nismo vojnički superiorni“, iz transkripta sa treće, izvanredne sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, održane 23. i 24. maja 1995. u Banjaluci, posjećeno 21. 7. 2016. <http://www.e-novine.com/feljton/47200-Karadi-Vie-nismo-vojniki-superiorni.html>.

¹²¹ Ratni dokumenti: Sednica Skupštine Šumske, maja 1995. (2), Pale: Ruski emisar Čurkin zalutao u šumi, transkript sa treće, izvanredne sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, održane 23. i 24. maja 1995. u Banjaluci, posjećeno 21. 7. 2016. <http://www.e-novine.com/feljton/47515-Pale-Ruski-emisar-urkin-zalutao-umi.html>.

¹²² M. LAZANSKI, *Istina o Srpskoj*, 99.

ujedinjenja sa RSK. Da zajedno proslavimo na sredini, nije to važno gdje će biti, ali kroz tu zajedničku pobjedu, gdje bi se vratio i moral vojsci, gdje bi se vratio i moral narodu...“¹²³ Sjednica NS RS-a od 23. i 24. svibnja svjedoči o „brizi“ zastupnika RS o tome kakva će biti sudbina RS ne uspije li se okončati ofenziva VRS-a na oraškom i bihaćkom bojištu u njihovu korist. I doista, predviđanja Lazanskog u ovom slučaju su se obistinila jer VRS nije u potpunosti ostvarila svoje ratne ciljeve i uspješno privela kraju ofenzivu na Orašje ni na Bihać.

Analiza napada tijekom ofenzive „Plamen 95“ govori nam da su topničko-pješačko-tenkovski napadi izvođeni: jednodnevno 5., 17. i 21. svibnja i 1. i 8. lipnja; dvodnevno 10. i 11., 29. i 30. svibnja i 11. i 12. lipnja; trodnevno 13., 14. i 15. svibnja. Ukupno ih možemo podijeliti u tri faze napadnih djelovanja: prva faza od 5. do 28. svibnja; druga faza od 29. svibnja do 1. lipnja i treća od 2. do 12. lipnja. Najjači intenzitet napada bio je od 10. do 17. svibnja kada je u osam dana izvedeno šest napada. VRS se za napad intenzivno pripremala i na ovom bojištu angažirala snage s „vrlo velikim borbenim iskustvom ..., dobro su opremljeni i obučeni u ovakvim uvjetima ratovanja“.¹²⁴ Unatoč angažiranju jakih vojnih snaga, dijela elitnih postrojbi VRS-a te raznih dragovoljaca iz Srbije, uspjeh je izostao. Snage HVO-a bile su dobro utvrđene i pripravne na svako djelovanje VRS-a s obzirom na njihova kretanja, pregrupiranja ljudstva i tehnike na crti bojišnice te inženjerske aktivnosti. Hrvatske su se snage intenzivno tijekom godina „ni rata ni mira“ pripremale za obrani i moguću ofenzivu, dobro su znale da rat nije završio i da mora uslijediti završni napad VRS-a, ali malo tko je predviđao tako jak i dugotrajan napad. Sustav obrane HVO-a tijekom vojnih djelovanja od 5.

¹²³ „Ratni dokumenti: Sednica Skupštine Šumske, maja 1995. (2), Pale: Ruski emisar Čurkin zalutao u šumi“, transkript sa treće, izvanredne sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, održane 23. i 24. maja 1995. u Banjaluci, posjećeno 21. 7. 2016. <http://www.e-novine.com/feljton/47515-Pale-Ruski-emisar-urkin-zalutao-umi.html>.

¹²⁴ HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZP Orašje, kut. br. 2369, 18. 05. 1995., klasa 804-01/95-47-02, Predmet: Presjek dosadašnjih b/d u razdoblju od 05. 05. 95. do 17. 05. 1995. god. u z/o ZP Orašje. U izvješću se navodi kako pripadnici VRS-a „koriste stimulativna sredstva drogu“. Mnogi sudionici, vojnici HVO-a koji su bili na prvim crtama bojišta, autoru su potvrdili kako su im se srpski vojnici činili kao da su pod utjecajem nekih opijuma. U nekim napadima to je izgledalo dosta ekstremno, doslovce su gazili preko svojih mrtvih i kretali se prema naprijed, a i oni su ginuli. Branitelji HVO-a u takvim su slučajevima smatrali kako takve situacije u ratnim okolnostima nisu nimalo primjerene suvremenoj taktici ratovanja. Iz tog razloga smatralo se da su morali uzimati stimulativna sredstva (drogu i slično) koja su ih poticali na takvu reakciju. Međutim, zarobljeni srpski oficir u svom deprimirajućem iskazu takvu situaciju objašnjava ovako: „To što ponekad, a sada svakodnevno, izgledamo kao, kako vi ti kažete drogirani, samo je odraz našeg psihološkog stanja. Izgubljeni smo u vremenu i prostoru, pa nisu rijetki trenuci bezizlaznosti kada je svejedno hoćeš li poginuti ili nećeš. Jer ako ne pogineš danas smrt te čeka sutra. Ta izgubljenost je naša droga.“ A. BAOTIĆ, I. ILIĆ, Neizvršen zadatak, metak u leđa, *Panorama*, (Zagreb), 7. 6. 1995., 10 – 11.

svibnja bio je takav da su sve pričuvne snage bile u pripravnosti, i to na način da se pričuva angažira na samoj crti obrane tako da je popunjenost bojišnice bila i do 80 % s redovitom smjenom i pričuvom. Za to vrijeme vojnici koji su bili na odmoru, tzv. treća smjena, bili su okupljeni u prigodnim objektima u pozadini, a kada nije bilo napadnih djelovanja, oni su se nalazili kod svojih kuća.¹²⁵ Ponegdje su bili tek nekoliko stotina metara, a najviše nekoliko kilometara udaljeni od crte bojišnice. Upravo se ovaj oblik strategije teritorijalne obrane pokazao vrlo efikasnim jer su sve raspoložive vojne snage bile u neposrednoj blizini bojišta. Takav sustav obrane na ovom dijelu bojišta BP-a, gdje pričuvne i raspoložive snage nisu napuštale branjeni teritorij, primjenjivan je od početka rata 1992. pa sve do svršetka rata 1995.¹²⁶

Gubitci snaga HVO-a tijekom operacije VRS-a bili su veliki. U razdoblju od 5. do 25. svibnja 1995. poginulo je 27, a ranjeno 199 vojnika, dočasnika i časnika. Samo je u razdoblju od 5. do 15. svibnja 1995. ranjeno 124 pripadnika snaga HVO-a. Prema podacima ZP-a Orašje do 25. svibnja zabilježeni su sljedeći gubitci: iz 106. dp 9 poginulih i 47 ranjenih, iz 4. gmtbr 7 poginulih i 51 ranjen, iz 202. dp 5 poginulih i 44 ranjena, iz 201. dp 2 poginula i 11 ranjenih, iz mješovitog topničkog divizionu, odnosno samostalne protuoklopne satnije „VBM“ pri 106. dp, 4 poginula i 2 ranjena, iz vojne policije 8 ranjenih i iz specijalnih snaga MUP-a HR H-B 7 ranjenih.¹²⁷

Ukupno su tijekom svibnja i lipnja mjeseca 1995. poginula 43 pripadnika HVO-a u ZP-u Orašje, od kojih: 6 časnika, 9 dočasnika i 28 vojnika; ranjeno ih je 281 od kojih: 39 časnika, 43 dočasnika, 199 vojnika.¹²⁸ O gubitcima VRS-a tijekom operacije „Plamen 95“ nemamo podataka iz srpskih izvora ni iz literature srpske provenijencije. Jedine neproverene podatke o tome kazuje nam izvor Političke djelatnosti 106. dp HVO-a gdje se navodi da su snage VRS-a imale

¹²⁵ HMDCDR, ZP Orašje, SIS pri ZPO, kut. br. 1894, Prosudba sigurnosnog stanja, 20. 5. 1995., klasa 804-01/95-47-02.

¹²⁶ T. ČULJAK, *Rat*, III dopunjeno izdanje, 158 – 159, posjećeno 14. 2. 2016. <http://bs.scribd.com/doc/94089729/Tihomir-%C4%8Culjak-Rat#scribd>.

¹²⁷ HMDCDR, ZP Orašje, Zapovjedništvo, kut. br. 2215, Pregled gubitaka ZP Orašje u periodu od 05. 05. 1995. do 22. 05. 1995. Najviše 90 vojnika ranjeno je u tri napada, i to: 10. svibnja 34, 13. svibnja 20 i 14. svibnja 36 vojnika.

¹²⁸ HMDCDR, ZP Orašje, Zapovjedništvo, kut. br. 2237, Godišnja raščlamba za TZ i GPR za 1995. klasa 818-01/95-47, 20. studeni 1995. (Pregled gubitaka ZP Orašje tijekom 1995.); ZP Orašje 106. brigada, kut. br. 2418, br. 2098/22-01-205/95, 15. 05. 1995. Dnevno izvješće za dan 15. 05. 1995. Bilo je i onih koji su preživjeli teška ranjavanja kao što je to bio Anto Filipović iz Boka, pripadnik 2. satnije 1. bojne 106. dp, koji je ranjen 15. 05. 1995. u prijepodnevnim satima na crti bojišnice izravno od minobacačke granate. Nakon ranjavanja Anti su amputirane obje noge iznad potkoljenice i desna ruka iznad lakta, a i dan danas nosi sitne gelere u tijelu.

oko 200 poginulih i višestruko ranjenih. Također, prema tom izvoru uništeno im je ili oštećeno 25 tenkova te desetak raznih oklopa (samohotki, praga i slično).¹²⁹ Postrojbe HVO-a su se nakon gubitaka djelomično konsolidirale mobilizacijama vojnih obveznika iz općina Orašje i Domaljevac – Šamac koji su imali prebivališta u RH, tako da je početkom listopada 1995. ukupni zbroj vojnih snaga u ZP-u Orašje (bez 108. dp) iznosio 5999 ljudi.¹³⁰

Republika Srpska je početkom 1995. imala plan kojim bi u širem strateškom pogledu stvorila povoljne predispozicije za okončanje ratu u BiH. U ostvarenju tog plana VRS je do kraja srpnja 1995. izvela niz operacija čiji cilj je bio zauzimanje strateških područja i zaokruženje teritorija RS.¹³¹ Operacija „Plamen 95“ bila je dio tog strateškog plana VRS-a, ali je napad na oraško područje dobio prioritet radi gubitka zapadne Slavonije početkom svibnja 1995. Neuspjeli napadi VRS-a na bihaćkom i na oraškom području pokazao je već ranije, a osobito u 1995., da ona više nije mogla poraziti relativno izjednačenog protivnika. Pogotovo ako s druge strane, kao što je to bio slučaj na oraškom području, stoje snage koje su dobro ustrojene, utvrđene i odlučne u obrani svog teritorija. Srpski političari RS-a i zapovjedništvo VRS-a smatrali su da je vrlo važno zaposjesti Orašje iz strateških razloga radi osiguranja koridora i kako bi se vratio moral vojsci i općenito narodu u RS.

Operacija „Plamen 95“ od početka svibnja do sredine lipnja 1995. bila je završna borba za Bosansku Posavinu u obrani oraško-šamačko-domaljevačkog teritorija. O intenzitetu i jačini napada tijekom operacije „Plamen 95“ ili „Osveta“ ponajbolje svjedoče podatci da je u nešto više od mjesec dana VRS ispalila oko 50 000 raznih projektila na branjeno područje s crtom obrane ne većom od 20 kilometara. Novinar koji je početkom srpnja 1995. po završetku napada VRS-a posjetio oraško područje započeo je svoj članak riječima: „Dovoljno je nekoliko dana u Bosanskoj Posavini da se opiše sva tragedija ali i *neuništivi duh naroda* (istaknuo autor). Kada se čovjek vrati s tog bojišta, teško može ispričati što je sve vidio. ... kroz misli lete razrušene kuće, miris paljevine, zvuci granata, ali i *razdragana lica ljudi* (istaknuo autor) slobodnog posavskog

¹²⁹ Anto PRANJKOVIĆ, Posavina se srcem brani, *Velebit*, Glasilo Ministarstva obrane Republike Hrvatske (Zagreb), 7. 7. 1995., 14. Prema neprovjerenim podacima Političke djelatnosti 106. dp HVO-a, poginulo je oko 200 pripadnika VRS-a te višestruko ranjeno.

¹³⁰ HMDCDR, ZP Orašje, Zapovjedništvo, kut. br. 2237, Godišnja raččlamba TZ i GPR za 1995. g., klasa 818-01/95-47.

¹³¹ U tom pogledu je VRS od ožujka do srpnja 1995. izvela niz operacija: „Sadejstvo 95“ i „Spreča 95“ (pokušaj proširenje područja u regiji Brčko – Gradačac – Dobo – Gračanica), „Krivaja 95“ (osvajanje Srebrenice), „Stupčanica 95“ (osvajanje Žepe), „Mač“ (napad SVK-a i VRS-a na Bihać). O tome više u: *Balkan Battlegrounds*, od 290 i dalje.

područja.¹³² Predsjednik RH Franjo Tuđman je obranu oraško-šamačko-domaljevačkom području opisa sljedećima riječima:

Borba HVO-a na Oraškom području u obrani tog teritorija hrvatskog ući će vjerojatno u povijest ovog Domovinskog rata kao jedna od najherojskijih epizoda. To što su tamo male hrvatske postrojbe izdržale u napadima brojnijeg i tehnički nadmoćnijeg i tenkovskih i drugih specijalnih postrojbi, bile su vijesti da je general Mladić ugovorio sa Karadžićem pijenje kave u Orašju već 8. su dali zapovijed za opću ofenzivu za to područje, petoga je započela i trebali su prema svojim planovima skršiti u nekoliko dana to područje. Kao što vidite nije se to desilo i to je začuđujuće kako se taj narod brani. Sije, okapa svoje vrtove da bi preživio i bori se. Bit će to jedna od, kao što rekoh, od onih epizoda koje će biti vrijedne izučavanja i sa vojničkog gledišta i sa moralnog.¹³³

Branitelji HVO-a sa svojim vlastitim snagama obranili su oraško-domaljevačko područje te odbili napade VRS-a u jednoj u završnih faza rata u BiH. Zapovjednik ZP-a Orašje brigadni general Đuro Matuzović ustvrdio je kako bi u slučaju proboja crte obrane na oraškom području „Orašje postalo Srebrenica prije Srebrenice“. Eventualna evakuacija stanovništva oraškog područja bila je vrlo otežana jer je upravo tada (u svibnju mjesecu) rijeka Sava imala vrlo visoki vodostaj, „bila je velika od nasipa do nasipa kao malo more,“ kaže Matuzović. Prema njegovim navodima, u slučaju „pada crte obrane zbog velikog pritiska civilnog stanovništva (žene, djeca, starci) bi se udavilo u toj panici od 1000 do 2000 osoba“. ¹³⁴ Braniteljima nije preostajalo ništa drugo nego u takvim uvjetima ustrajati u obrani i zaštititi svojih domova. Na pitanje novinara *Večernjeg lista* tadašnjem načelniku općine Orašje gdje mu je obitelj on mu je odgovorio: „Pa gdje bi bila? Naša su djeca i žene ovdje, odavde nitko ne bježi? Kamo bismo mogli otići?“ ¹³⁵ Važan čimbenik u obrani ovog dijela BP-a bio je visoki moral branitelja ponajviše zbog toga jer su se iza njih nalazili njihove obitelji. Obrana oraškog područja tijekom operacije VRS-a „Plamen 95“ jedan je od povijesnih primjera u Domovinskom ratu u BiH gdje su hrvatski branitelji pokazali vrlo izraženu volju i ustrajnost u obrani ovog dijela Bosanske Posavine.

¹³² Anto PRANJKOVIĆ, Gordan RADOŠEVIĆ, 202.- Iz pobjede u pobjedu, *Velebit*, Glasilo MORH, 14. 7. 1995., Zagreb, 14.

¹³³ Hrvatska vojska je ponos hrvatskih ljudi, *Velebit*, Glasilo MORH, 16. 5. 1995., Zagreb, 2 – 3.

¹³⁴ *Zapisi general-bojnika Đure Matuzovića.*

¹³⁵ Predrag OREŠKOVIĆ, Zvonko ŽIVKOVIĆ, Samo neka nas podržava majka Hrvatska, *Večernji list*, 16. 6. 1995., Zagreb, 7.

ARHIVSKI IZVORI:

Hrvatski-memorijalno dokumentaciji centar Domovinskog rata (HMDCDR), Zapovjedništvo ZP Orašje
HMDCDR, 4. GMRB, Orašje
HMDCDR, 106. brigada, Orašje
HMDCDR, 202. brigada, Domaljevac
HMDCDR, SIS pri ZP Orašje
HMDCDR, ZP Orašje SIS pri 4. gardijskoj brigadi, Orašje
HMDCDR, Glavni stožer HVO, Načelnik GS HVO
Ratni dnevnik 106. brigade HVO Orašje
Zapisi pukovnika Ilije Vincetića, načelnika stožera Zbornog područja Orašje
Zapisi general-bojnika Đure Matuzovića, zapovjednika Zbornog područja Orašje

NARATIVNI IZVORI:

Razgovor s general-bojnikom Đurom Matuzovićem, zapovjednikom ZP-a Orašje (audiosnimka, 17. kolovoza 2013. u Orašju)
Razgovor sa zapovjednikom 106. HVO domobranskom pukovnijom pukovnikom Ivom Oršolićem (audiosnimka, 6. travnja 2014. u Tolisi)
Razgovor s pukovnikom Ilijom Vincetićem, načelnikom 106. brigade, i načelnikom ZP-a Orašje (audiosnimka, 24. srpnja 2013. u Zadru).

OBJAVLJENI IZVORI I LITERATURA:

Balkan Battlegrounds: A Military History of the Yugoslav Conflict, 1990-1995, Volume I, Central Intelligence Agency, Office of Russian and European Analysis, Washington, May 2002.
Ivan BRIGOVIĆ, Osvrt na operaciju „Bljesak” u dokumentima Republike Srpske Krajine, *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 41, br. 1, Zagreb, 2009., 39 – 70.
Davor DOMAZET LOŠO, *Hrvatski domovinski rat 1991. – 1995.: strateški pogled*, Zagreb, 2010.
Domagoj KNEŽEVIĆ, Politika Hrvatske demokratske zajednice Bosne i Hercegovine od osamostaljenja Republike Hrvatske do međunarodnoga priznanja Bosne i Hercegovine (listopad 1991. – travanj 1992.), *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 48, br. 1, Zagreb, 2016., 33 – 66.
Pavo Kobaš, *Vidovice: srpski zločini 1992. god.*, Vidovice, 1993.
Miroslav LAZANSKI, *Istina o Srpskoj*, Beograd, 2001.
Dragan LUKAČ, *Ratni zločini u Bosanskoj Posavini*, Zagreb, 1997., dostupno u digitalnom obliku: <http://www.hic.hr/books/lukac/dio203.htm#bs>
Davor MARIJAN, Bosna i Hercegovina 1991.-1995. – u godinama nesvršenog rata, *Status magazin za (političku) kulturu i društvena pitanja*, br. 3, Mostar, 2004., 98 – 110.
Davor MARIJAN, *Domovinski rat*, Zagreb, 2016.
Saša MRDULJAŠ, Prostorno-demografski rezultati srpske velikodržavne agresije u Bosni i Hercegovini krajem 1992., *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 41, br. 1, Zagreb, 2009., 159 – 219.

- Saša MRDULJAŠ, Prostorno-demografsko određenje etničkog i političkog pojma Bosanske Posavine, *Nova prisutnost*, vol. 7, Zagreb, 2009., 805 – 109.
- Tado ORŠOLIĆ, Uloga Franje Tuđmana tijekom rata u Bosanskoj Posavini 1992., u: *Franjo Tuđman i stvaranje suvremene hrvatske države (1990.-1999.)*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Zadru 10. prosinca 2012., ur. Ante Bralić, Zadar, 2016., 129 – 174.
- Slobodan PRALJAK, *Pad Bosanske Posavine 1992. god.*, Činjenice, Dokumenti, priloženi CD, Zagreb, 2007.
- Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. – 1995. Dokumenti, knj. 17, *Dokumenti vojne provenijencije „Republike Srpske Krajine” (svibanj – listopad 1995.)*, Zagreb, 2015.
- Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. – 1995., Dokumenti, knj. 18, *Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (svibanj – kolovoz 1995.)*, Zagreb – Slavonski Brod, 2015.
- Novica SIMIĆ, *Operacija „Koridor – 92“*, Banja Luka, 2011.
- Jerko ZOVAK, *Rat u Bosanskoj Posavini 1992.*, Slavonski Brod, 2009.

PRILOG 1. „Zapovjest za napad“ Komande 1. Banjalučke lake pješačke brigade 9. svibnja 1995. u vojnoj operaciji VRS-a naziva „Plamen 95“ na oraško područje (str. 1.).

KOMANDA 1. BANJALUČKE LAKE PJEŠADIJSKE BRIGADE Str.pov.br. <u>1094/95</u> Dana, 09.05.1995.godine	VOJNA TAJNA STROGO POVJERLJIVO "PLAMEN-95" Primjerak br. <u>8</u>
--	--

ZAPOVJEST ZA NAPAD
Sekcija 1:25.000 Vinkovci 3 1 4
Tuzla 1-1 1 2

1. PODACI O NEPRIJATELJU

Po okupiranju Z- Slavonije ustaše su svoje snage pregrupisale na širi prostor Županje, Vukovara i Djakova, sa najverovatnijim ciljem korišćenja mostobran u Orašju, Tolisi i Domaljevcu u sadejstvu sa muslimanskim snagama sa juga izvršiti napad na Srpsku Posavinu, preseći "Koridor" i odvojiti snage 1.KK od ostalih snaga VRS i SRJ.

Prema našim dosadašnjim saznanjima grupisanje i napad ustaško-muslimanskih snaga je najverovatnije sledeći:

- 2ol. dp u zoni s. Vučilovac, tt 86 (isključno), s. Arambašići, s. Kopanice.
- 1o6. dp u zoni tt 86, s. Brvnik (Gornjani-isključno), s. Oštra Luka (Mašići), s. Arambašići (isključno).
- 2o2. dp u zoni s. Brvnik (Gornjani) s. Grebnice (tt 89), s. Domaljevac, Oštra Luka (Mašići).
- 4. gm. br u ulozi II borbenog ešalona u rejonu s. Kostrč, s. Tolisa, S-D-Mahala, u gotovosti za izvodjenje protivnapada na pravcima s. Kostrč - s. Lepnica i s. Tolisa - s. Bok ili za organizaciju odbrane u rejonu Burim, s. Kostrč, Orašje.
- u zoni napada BG-2 prema dosadašnjim saznanjima nalaze se snage neprijatelja po sledećem;
- 2/1o6 dp raspoređena je u širem reonu s. Bok sa komandnim mestom u s. Bok,
- 3/1o6 dp raspoređena je u širem reonu s. Matići sa KM u s. Matići,
- dok su delovi 1/1o6 dp u širem reonu Oštre Luke (s.Šepići) sa KM u s. Tuzlani,

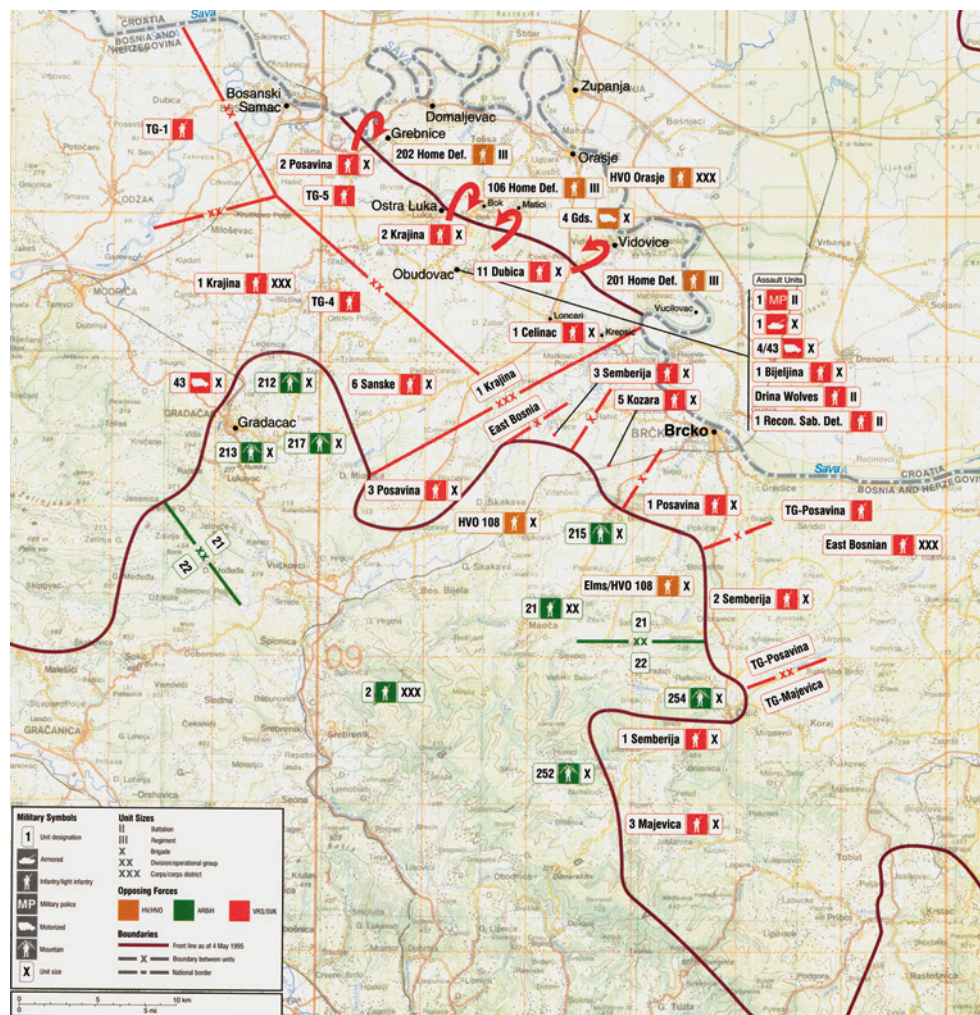
Jačina jedne bojne je oko 600 bojovnika.

- očekivati je desjstvo avijacije HV po elementima b/r, kao i ubacivanje manjih helikopterskih desanata.
- Okb u rezervi u rejonu Orašje.
- Artiljerijsku podršku vršiće AGZP-4 u rejonu Burin i artiljerija vojske RH iz rejonu s. Bošnjaci, Županja, s. Štitar i s. Babina Greda.
- Vatreću podršku će verovatno vršiti avijacija podrške RH i NATO

Izvor: Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, knj. 17, *Dokumenti vojne provenijencije „Republike Srpske Krajine“ (svibanj – listopad 1995.)*, Zagreb, 2015., 63 – 67.

KARTA 1. Vojne snage VRS-a i HVO-a na oraško-šamačko-domaljevačkom bojištu tijekom ofenzive „Plamen 95“ ili „Osveta“, svibanj-lipanj 1995.

Izvor: *Balkan Battlegrounds: A Military History of the Yugoslav Conflict, 1990-1995*, Volume I, karta 54 (karta nije precizno ucrtana kod Oštre Luke, crta razdvajanja išla je ispred a ne po sredini mjesta, op. aut.).

Tado ORŠOLIĆ

ATTACK BY THE REPUBLIC OF SRPSKA ARMY ON THE ORAŠJE
REGION: OPERATION *FLAME 95* (*REVENGE*)

SUMMARY

Using analytical and descriptive methodology, and based on various archival sources – mainly from the Assembly Region of Orašje, as well as other literature, this work describes the final battles for Bosanska Posavina and the wider Orašje region. The very carefully planned operation of the Republic of Srpska Army, named *Flame 95* – or *Revenge*, as the Croatian side called it, started on 5 May and lasted until 12 June 1995. The operation aimed at taking over the wider Orašje region. The official reason given for the military action was alleged necessity to eliminate the threat from the Croatian Defence Council forces to cut off the so-called “corridor“, which linked the Republic of Srpska with Serbia. However, the real reason was to capture the remaining free parts of Bosanska Posavina, to the right of river Sava, as well as to lift the sagging morale and loss of confidence after losing Western Slavonia. For this offensive, the Republic of Srpska Army had at its disposal around eight thousand people and all the available weapons, elite troops and volunteers from Serbia who had joined this theatre of war. During the *Flame 95* Operation, the Republic of Srpska Army bombarded the Orašje-Šamac-Domaljevac region, which covered approximately 200 km², with approximately fifty thousand projectiles of various calibres (250 projectiles per 1 km²). The operation was conducted in three phases: the first one from 5 to 28 May; the second from 29 May to 7 June; and the third phase from 8 to 12 June. All attacks were successfully fended off, and there was no movement of the defence line, except on 14 May, when the Republic of Srpska Army very briefly took over about 700 meters of space at the Vidovice defence line, which led to Orašje. After a few hours of battle, this space was regained. Thanks to their tireless and brave fight, the forces of the 106th Home Guard Regiment, the 4th Motorised Guard Brigade “Sons of Posavina“, the 202nd Home Guard, and the 201st Home Guard Regiment of the Croatian Defence Council managed to halt the Republic Srpska Army, which suffered grave losses in manpower and equipment. The Croatian Defence Council suffered the following losses from the Republic of Srpska Army attacks during the months of May and June 1995: 43 soldiers killed and 281 wounded. Successful defence of the Orašje region maintained a strategic bridge towards Croatia and the wider region of the Posavina County. In conclusion, having defended this region, the Croatian Defence Council forces have ensured

the existence of Croats in Bosanska Posavina. Around forty thousand Croats and Bosniaks live in the areas of the Orašje, Domaljevac-Šamac and Odžak Municipalities today.

Keywords: Bosanska Posavina; Assembly Region of Orašje; *Flame 95* Operation; 106th Home Guard Regiment; May 1995.

